

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць.

Головний редактор М. Закіров, д-р політ. наук, завідділу політологічного аналізу.

Редакційна колегія: Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, завідділу оперативної інформації, Т. Дубас, канд. наук із соц. комунікацій, завідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова.

Адреса редакції: НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuviar.gov.ua.

Ідентифікатор медіа R30-01101

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 2 2025

ЗМІСТ

Коротко про головне

**Вісімдесята річниця визволення нацистського концтабору
Аушвіц-Біркенау.....3**

Аналітика

Політичні акценти

Тарасенко Н.
**Українські акценти Всесвітнього економічного форуму в Давосі
в оцінках експертів і політиків.....4**

Потіха А.
**Візит Прем'єр-міністра Великої Британії
К. Стармера до Києва в оцінках експертів і політиків.....15**

Закіров М.
**Інавгурація 47-го Президента США Д. Трампа:
політичні перспективи в оцінках експертів.....22**

Нікольський О. Сучасний стан і перспективи відносин у форматі «Глобальний Південь – Україна»: оцінки експертів	28
--	----

Аулін О. Нова Сирія як перспективний потужний газовий хаб для Європи: прогнози й оцінки експертів.....	34
--	----

Економічний ракурс

Кулицький С. Українські біженці у країнах їх перебування наприкінці 2024 р.: процеси адаптації тривають (Продовження. Початок у № 1)	40
---	----

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України.....	49
Сучасні дослідження та розробки академічної науки.....	54
Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти.....	63
Наукові видання НАН України.....	66
Наука і влада.....	68

Коротко про головне

Вісімдесята річниця визволення нацистського концтабору Аушвіц-Біркенау

Президент України взяв участь у заходах з нагоди 80-ї річниці визволення нацистського концтабору Аушвіц-Біркенау.

У Польщі В. Зеленський разом зі світовими лідерами та колишніми в'язнями нацистського концтабору Аушвіц-Біркенау взяв участь у заходах, присвячених 80-й річниці його визволення.

Церемонія вшанування відбулася на території Державного музею Аушвіц-Біркенау в польському місті Освенцим. На ній були присутні глави та представники майже 60 держав і міжнародних організацій. Зокрема, Король Великої Британії, королівські родини Бельгії, Данії, Іспанії, Люксембургу, Нідерландів, Кронпринц Норвегії, Кронпринцеса Швеції, президенти Польщі, Австрії, Болгарії, Естонії, Італії, Латвії, Мальти, Молдови, Німеччини, Північної Македонії, Словаччини, Словенії, Угорщини, Фінляндії, Франції, Чехії, Чорногорії, Швейцарії, Голова Президії Боснії і Герцеговини, прем'єр-міністри Бельгії, Ірландії, Канади, Люксембургу, Нідерландів, Німеччини, Норвегії, Хорватії, Швеції, а також президенти Європейської ради та Європейського парламенту.

У заході взяли участь близько 50 колишніх в'язнів, які попри тортури змогли вижити в одному з найбільших нацистських таборів смерті.

Про злочини, які нацисти скоювали проти людей, на території теперішнього музею, нагадує, зокрема, вантажний вагон, де лікарі СС проводили відбір депортованих євреїв і відправляли більшість із них на смерть у газових камерах.

Під час Другої світової війни в нацистському концтаборі Аушвіц-Біркенау загинуло понад 1 млн осіб, більшість із яких євреї. Його визволення відбулося 27 січня 1945 р. Ворота головного табору відкрили солдати 100-ї Львівської дивізії 1-го Українського фронту.

Через 60 років після визволення табору Генасамблея ООН встановила саме цю дату Міжнародним днем пам'яті жертв Голокосту (*Офіційне інтернет-представництво Президента України* (<http://www.president.gov.ua>). – 2025. – 27.01).

Аналітика

Політичні акценти

Н. Тарасенко, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Українські акценти Всесвітнього економічного форуму в Давосі в оцінках експертів і політиків

У швейцарському Давосі 20–24 січня відбувся 55-й Всесвітній економічний форум (ВЕФ). Для участі у форумі в Давос прибули представники політичних та бізнесових еліт з усього світу, у тому числі 60 глав держав і близько 350 членів урядів різних країн, а також представники бізнесу з понад 130 країн світу. Серед світових лідерів, які взяли участь у заході, – очільниця Єврокомісії У. фон дер Ляєн, Генсек НАТО М. Рютте, канцлер Німеччини О. Шольц і його політичний конкурент Ф. Мерц, віцепрем'єр уряду Китаю Д. Сюесян, президенти Аргентини та ПАР Г. Мілей і С. Рамафоса, а також прем'єри Бельгії, Нідерландів, Іспанії та інших країн. Особисто присутнім на 55-му ВЕФ був Президент України В. Зеленський. Найменшою мірою було представлено політичне керівництво США, що й не дивно, адже відкриття форуму збіглося в часі з інавгурацією Президента Д. Трампа. Під час своєї попередньої каденції Д. Трамп двічі був на економічному форумі в Давосі, що загалом не характерно для американських президентів. Цього разу він виступив онлайн, у третій день роботи форуму.

Водночас оголошені в інавгураційній промові Д. Трама, 47-го Президента США, меседжі про наміри підвищити мита на імпорتنі товари як із дружніх, так і з недружніх країн, збільшити видобуток нафти, особливо його амбіції щодо території Канади та Гренландії зосередили центр уваги на поверненні в Білий дім Д. Трампа. Політики та бізнесмени обговорювали, як саме розгортатимуться обіцяні ним торговельні війни і як вони вплинуть на світову економіку. Висловлювалися очікування, що анонсовані тарифи особливо сильно вдарять по таких країнах, як Німеччина та Китай, які й так уже борються або з рецесією, або з незадовільним економічним зростанням. Лунали також припущення, що масштабні ініціативи Д. Трампа, які виходять далеко за рамки того, що було реалізовано під час його першого президентства, призведуть до зростання цін і спровокують відповідні заходи з боку торговельних партнерів США, що викличе глобальний шок.

«Якщо судити з досвіду першої адміністрації Д. Трампа, то тоді торгівля та інвестиції зростали, – зазначив президент ВЕФ Б. Бренде. – Але нині ситуація змінилася: ми можемо побачити більше імпорتنих мит і більше країн по всьому світу, яких вони можуть зачепити, тож ланцюжки поставок зміняться. Але поки ми бачимо зростання торгівлі та глобальне економічне зростання, можна дивитися на це як на склянку, яка одночасно наполовину порожня й наполовину повна». Разом з тим незадовго до початку роботи ВЕФ

Б. Бренде заявив журналістам, що нинішній форум відбувається на найскладнішому за останні кілька поколінь геополітичному тлі.

«Спочатку передбачалося, що обговорюватимуться традиційні для міжнародного економічного форуму теми, пов'язані з екологічними питаннями, з місцем штучного інтелекту в системі сучасної економіки, обговорюватимуться питання інвестування. Насправді процеси, які відбуваються за океаном, внесли своє коригування в програму форуму», – зазначив економіст О. Пендзин. Він підтвердив, що на більшості зустрічей і в більшості виступів активно обговорюють перспективи співпраці Європейського Союзу з новою адміністрацією США, роль Європи у світовій економіці, а також можливе запровадження тарифів і митних зборів у торгівлі між ЄС і США (URL: <https://uatv.ua/uk/u-trendi-globalna-bezpeka-a-ukrayina-yui-klyuch-pidsumky-ekonomichnogo-forumu-v-davosi>).

Європейські політики, зважаючи на заяви Д. Трампа, закликали Сполучені Штати Америки до співпраці, а європейців – до обережного оптимізму. Так, президент Єврокомісії У. фон дер Ляєн заявила, що «нашим першим пріоритетом буде раннє залучення до діалогу зі США, обговорення спільних інтересів та готовність до переговорів. Ми будемо прагматичними, але завжди стоятимемо на захисті наших принципів. Маємо працювати разом, бо ніхто не матиме зиску від руйнування зв'язків у глобальній економіці».

Канцлер Німеччини О. Шольц зауважив, що «не кожна пресконференція у Вашингтоні, не кожен твіт повинні спричиняти паніку чи екзистенційні дебати. Це також стосується зміни уряду, яка відбулася у Вашингтоні. Сполучені Штати Америки наш найближчий союзник за межами Європи. І я зроблю все від мене залежне, щоб це залишалось так, адже це в наших взаємних інтересах» (URL: <https://podrobnosti.ua/2494918-ekonomchnij-forum-u-davos-jakih-rezultatv-dosjagnuto.html>).

Цьогорічний ВЕФ відбувався під гаслом «Співпраця в інтелектуальну епоху» – епоху стрімкого розвитку таких технологій, як штучний інтелект (ШІ) і квантові обчислення. ШІ вже демонструє багатообіцяючі перспективи в багатьох галузях, включно з охороною здоров'я, освітою та сільським господарством, але водночас він також загрожує зробити зайвими мільйони робочих місць. У доповіді ВЕФ про майбутнє зайнятості, опублікованій раніше в січні, ідеться про те, що мінливі глобальні тенденції та нові технології до 2030 р. призведуть до появи 170 млн нових робочих місць і зникнення 92 млн інших, що вказує на необхідність підвищення кваліфікації працівників по всьому світу. Американська компанія “Workday” у своєму дослідженні, присвяченому впливу ШІ на робочі місця, дійшла висновку, що ця технологія стане каталізатором «революції навичок», під час якої такі важливі людські якості, як креативність, емпатія та ухвалення етичних рішень, стануть найціннішими активами на робочому місці (URL: <https://www.dw.com/uk/davos2025-na-vef-obgovorat-so-prinese-drugij-termin-trampa/a-71346306>).

Напередодні ВЕФ його організатори вже у 20-те провели глобальне опитування, у якому взяло участь понад 900 експертів з академічних, ділових і політичних кіл. Державний збройний конфлікт (вторгнення, громадянська війна, переворот, тероризм тощо) обрали головним ризиком для 2025 р. близько чверті респондентів опитування (23 %). Порівняно з минулим роком, цей ризик піднявся з восьмого на перше місце.

На другому місці серед загроз цього року – ризики, пов’язані з екстремальними погодними явищами (це вибір 14 % опитаних). «Тягар зміни клімату стає дедалі очевиднішим з кожним роком, оскільки забруднення від постійного використання викопного палива, такого як вугілля, нафта та газ, призводить до більш частих і серйозних екстремальних погодних явищ», – ідеться у звіті.

Геополітична напруженість також пов’язана зі зростаючим ризиком геоекономічної конфронтації (санкції, тарифи, перевірка інвестицій), що посідає третє місце.

Дезінформація та поляризація суспільства займають четверте та п’яте місце серед ключових поточних ризиків. У ВЕФ цим не здивовані, враховуючи прискорене поширення хибної або такої, що вводить в оману, інформації. Це посилює інші основні ризики.

До десяти головних ризиків увійшли також ті, що мають суспільний характер: соціальна поляризація (6 % респондентів), відсутність економічних можливостей або безробіття (3 %), обмеження прав людини та/або громадянських свобод (2 %), нерівність (2 %).

«Зростання геополітичної напруженості, розкол світової довіри та кліматична криза напружують світову систему як ніколи раніше, – наголосив М. Душек, керуючий директор ВЕФ. – У світі, відзначеному розбіжностями, що поглиблюються, і каскадними ризиками, у світових лідерів є вибір: сприяти співпраці та стійкості або зіткнутися з нестабільністю, що посилюється. Ставки ще ніколи не були такими високими» (URL: <https://thepage.ua/ua/economy/davos-2025-sho-turbuyee-ekspertiv>).

Серед проблем, які охоплював саміт, було врегулювання конфлікту на Близькому Сході, зокрема гуманітарна ситуація в Секторі Газа. У Давосі були присутні кілька лідерів країн регіону, зокрема Президент Ізраїлю І. Герцог, Прем’єр-міністр Палестинської національної автономії (ПНА) М. Мустафа і глава МЗС Сирії А. Хасан аш-Шибані.

Однією з головних на форумі була тема російської війни в Україні та російської загрози загалом. Для України Давос став майданчиком, щоб укотре привернути увагу міжнародної спільноти до війни Росії проти України, а також побічно донести українські меседжі до нового Президента США Д. Трампа і європейських лідерів.

Виступ на форумі В. Зеленський почав з розмови про майбутнє Європи. За його словами, після інавгурації Д. Трампа всі чекають, що він робитиме далі, але ніхто в США не турбується, що Європа коли-небудь може перестати бути союзником. «Вашингтон не вірить, що Європа може принести їм щось

справді суттєве», – заявив він і додав, що торік на саміті «Діалог Шангри-Ла» в Сінгапурі представники американської делегації поставили її лише на третє місце в списку пріоритетів після Індо-Тихоокеанського регіону, Близького Сходу та Перської затоки.

В. Зеленський також зазначив, що наразі немає впевненості в тому, що Д. Трамп вважає необхідним НАТО та поважатиме інститути ЄС. Але Європа не може стояти в черзі за союзниками. Якщо це трапиться і світ почне рухатися вперед без неї, то такий світ не буде комфортним для європейців. «Ми перебуваємо на черговому переломному етапі, який одні вважають проблемою для Європи, а інші – шансом. Європа має утвердитися як сильний глобальний гравець. Як незамінний гравець», – додав Президент України (URL: <https://bessarabiainform.com/2025/01/pro-harantii-bezpeky-mrii-putina-ta-vidnosynu-z-trampom-holovni-zayavy-zelenskoho-u-davosi>).

Щодо військової загрози з боку РФ В. Зеленський наголосив, що Росія перетворюється на різновид Північної Кореї. І незважаючи на те що економічний потенціал Росії набагато менший, ніж у Європи, наприклад ВВП Євросоюзу в 17 разів більший за російський, РФ виробляє більше озброєнь, ніж всі європейські країни разом. «Саме такий шлях війн обирає Москва. Путін підписав нову стратегічну угоду з Іраном. У нього вже є всеосяжний договір з Північною Кореєю. Проти кого вони укладають такі угоди? Проти вас, проти всіх нас. Проти Європи, проти Америки», – наголосив В. Зеленський.

Сьогодні жодна країна Європи не може забезпечити свою безпеку самостійно, тому необхідна консолідація та нарощування оборонного потенціалу всього континенту та країн вільного світу. «Коли йдеться про чисельність армій, Росія може виставити 1,5 млн солдатів, а українські Збройні сили налічують понад 800 тис. осіб. На другому місці Франція – понад 200 тис., потім Німеччина, Італія та Велика Британія. У всіх інших менше. Це не та ситуація, коли одна країна може захистити себе поодинці. Треба, щоб усі ми об'єдналися і щось значили», – додав Президент.

Він наголосив, що на сьогодні Київ є ключовим донором безпеки для держав Європи, відтак підтримка України стає інвестицією в безпеку країн Європейського Союзу. Київ ще раз наголошує, що членство України в НАТО стане гарантією безпеки не тільки для України, а й значним посиленням оборонних спроможностей усього Альянсу.

В. Зеленський наполягає на необхідності єдиної європейської політики в галузі безпеки та оборони, за якої всі країни витратять на це стільки, скільки потрібно. «Якщо для покриття витрат на оборону потрібно 5 % ВВП, то так тому і бути, нехай буде 5 %», – зазначив він. Як приклад він навів моделі співпраці для оборони України. «Ми разом створюємо безпілотники, разом виробляємо артилерію – і в Україні це набагато дешевше і швидше, ніж у будь-якій іншій країні. І інвестувати зараз у виробництво українських безпілотників – значить інвестувати не тільки в безпеку Європи, а й у здатність Європи бути гарантом безпеки для інших життєво важливих регіонів», – наголосив він.

За його словами, Європі потрібна своя версія «Залізного купола». І разом з Україною можна побудувати системи ППО, які впораються з крилатими та балістичними ракетами всіх типів. «Ми не можемо покладатися на добру волю кількох столиць, коли йдеться про безпеку Європи – чи то Вашингтон, Берлін, Париж, Лондон, Рим чи – після того як Путін звалиться з ніг – якийсь уявний демократ у Москві», – зазначив В. Зеленський.

Під час дискусій у Давосі В. Зеленський поінформував, які вимоги висуватиме Кремль до України. Сьогодні Сили оборони України становлять 880 тис. осіб, але Путін має наміри вимагати зменшення української армії вп'ятеро, при цьому жодним чином не зменшуючи власні збройні сили. Також Кремль намагатиметься продовжувати тиснути на США та інші країни, щоб заблокувати вступ України в НАТО. Зниження обороноздатності України і відсутність безпекових гарантій відкриють Путіну шлях до окупації багатьох країн колишнього СРСР уже ближчим часом.

Відсутність дієвих гарантій безпеки в Будапештському меморандумі 1994 р., коли Україна віддала РФ усю свою ядерну зброю, яка за кількістю майже дорівнювала ядерному потенціалу Росії, спонукала Москву на агресію проти України. Тоді гарантії безпеки разом з Москвою давали Вашингтон, Лондон, а приєдналися Франція та Китай. Якщо Україна знову не отримає надійних безпекових гарантій, це заохотить Москву до нового витка агресії, у тому числі проти сусідніх країн-членів НАТО. Щоб примусити Кремль відмовитися від ультиматумів, Альянс і весь демократичний світ має посилити Україну у військовому та дипломатичному відношенні, а також збільшити тиск на Росію.

За словами Президента України, головною стратегією на шляху до миру є перехід до дипломатії, але питання в тому, якою вона буде. «Якщо дипломатія буде сильною і після тих чи інших форматів перемовин Україна матиме міцні безпекові гарантії, які унеможливлять повернення Путіна з війною, то це буде постійний справедливий сильний мир для України, для Європи, для Америки. Але якщо гарантії будуть слабкими і будуть лише на словах, то і від Росії ви отримаєте слова, і вони знову повернуться з війною», – підкреслив він.

За словами В. Зеленського, найголовніша стратегія з Д. Трампом полягає в тому, щоб відсікти голоси, які доносять до нього проросійську позицію. Щоб навколо нього було більше голосів з Європи, щоб він чітко розумів деталі та ризики, які можуть бути в майбутньому. «Трамп мені сказав і публічно про це говорив, що робитиме все, щоб закінчити війну цього року. Я йому сказав, що ми – ваш партнер. Ця війна у нас, ми знаємо всі болючі місця, ми втрачаємо наших людей. Ми хочемо закінчити війну цього року. Але не просто швидко, а справедливо передусім, надійно для нас. Ми будемо робити все для цього», – додав Президент.

Коментуючи тези виступу Президента України на цьогорічному економічному форумі в Давосі, кандидат політичних наук, виконавчий директор Міжнародної асоціації малих міст О. Буряченко зазначив, що

В. Зеленський був «у тренді» на форумі. Він порушив ряд питань, без яких неможливий ані технологічний, ані економічний розвиток багатьох країн.

«Через економіку, так чи інакше, зараз проходить політика і безпека, тому що зараз у світі ці речі вже ніхто не розділяє. І основними магістральними темами цього “Давосу” визначено інтелектуальний розвиток через призму, зокрема, штучного інтелекту, приходу до влади Трампа, невідомості світової архітектури безпеки. Адже якщо немає гарантій безпеки, то як ми можемо говорити загалом про глобальні економічні ланцюжки взаємодії? Усе це тоді підлягає перегляду, переформатуванню та пошуку нових варіантів», – зазначив О. Буряченко.

На його думку, в Україні є можливість вибудувувати вже сьогодні оновлені взаємовідносини з підтримкою Європи та Сполучених Штатів Америки, з розумінням того, що вона вже є частиною системи європейської безпеки та загалом потужним регіональним гравцем, маючи тісні взаємовідносини з тими ж Туреччиною, Ізраїлем, Близьким Сходом загалом.

Також на форумі виступив Президент США Д. Трамп. Він заявив, що своєю політикою буде прагнути до того, щоб світові ціни на нафту знизилися, це, за його словами, може зупинити війну Росії проти України. Глава Білого дому також зазначив, що має намір співпрацювати із Саудівською Аравією, щоб домовитися про зниження нафтових цін. Він висловив подив, чому такі дії не були ініційовані раніше. Д. Трамп наголосив на необхідності негайних дій для припинення війни та зменшення її руйнівних наслідків, закликавши міжнародну спільноту до рішучих кроків.

Також він заявив, що попросить країни-члени НАТО збільшити витрати на оборону до 5 % ВВП. «Я також збираюся попросити всі країни НАТО збільшити витрати на оборону до 5 % ВВП, що мало статися багато років тому, – зазначив він під час спеціального звернення.

Президент США також запевнив, що зусилля американської сторони щодо досягнення мирного врегулювання в Україні вже в процесі реалізації. «Наші зусилля, на щастя, уже реалізуються. Дуже важливо це зробити», – заявив Д. Трамп. Він хоче незабаром зустрітися з Путіним, щоб спробувати покласти край війні, і вже обговорив перспективи припинення війни з Головою КНР Сі Цзіньпіном. «Сподіваюся, Китай допоможе нам зупинити війну. Вони мають велику владу над цією ситуацією», – наголосив Д. Трамп (URL: <https://thepage.ua/ua/economy/forum-u-davosi-2025-roku-osnovni-pidsumki>).

Д. Трамп закликав до припинення війни в Україні й поклав на Росію обов’язок сісти за стіл переговорів, стверджуючи, що Київ готовий до переговорів. Зокрема, відповідаючи на запитання, чи буде укладено мирну угоду між Україною до РФ до наступного форуму в Давосі, Д. Трамп відповів, що треба запитати про це в Кремля. «Запитайте Росію. Україна готова до угоди», – наголосив американський Президент (URL: <https://zn.ua/ukr/POLITICS/zapitajte-u-rosiji-ukrajina-hotova-tramp-vidpoviv-koli-zavershitsja-vijna.html>).

«Трамп чітко сказав, що готовий брати відповідальність, він трансформує систему управління в США. Своїми першими указами він показав, як справлятиметься з певними ризиками. Виходячи з розуміння, якою буде внутрішня політика, можна прогнозувати, що й до зовнішньої політики він підійде прагматично. Замість якихось красивих слів, що ви нам можете дати і що ми вам можемо дати у відповідь? Європі потрібно виходити із цього принципу. На цьому тлі Україна може забезпечувати дійсно глобальну безпеку», – висловився щодо заяв Д. Трампа радник керівника Офісу Президента України М. Подоляк.

Досягнення справедливого миру та гарантії безпеки для України були центральними темами під час зустрічей Президента України з політичними лідерами Європи та керівництвом Євросоюзу на полях ВЕФ. У глави держави було понад 15 двосторонніх зустрічей. Зокрема, про посилення української протиповітряної оборони В. Зеленський говорив з канцлером Німеччини О. Шольцом, про пошук справедливого миру – з президентом Швейцарії, про повернення депортованих Росією українських дітей – з Прем'єр-міністром Катару, про посилення оборони та військової підтримки – з прем'єр-міністрами Нідерландів і Швеції. В. Зеленський зустрівся з головою партії «Християнсько-демократичний союз», керівником опозиційної фракції ХДС/ХСС у німецькому бундестазі Ф. Мерцом. Сторони обговорили необхідні зусилля та спільні із союзниками кроки для встановлення справедливого та міцного миру. Збільшення товарообігу між державами та співробітництво в енергетичній сфері В. Зеленський обговорив з лідером Азербайджану І. Алієвим. Також Президент України провів зустріч із аргентинським колегою Х. Мілеєм та іншими лідерами.

Крім того, глава Української держави взяв участь у роботі панельного засідання Всесвітнього економічного форуму «Керівники великого бізнесу – Україні». Під час зустрічі з топменеджерами та власниками великих американських і європейських компаній, а також Прем'єр-міністром Бельгії А. Де Кроо та міністром Європи й закордонних справ Франції Ж.-Н. Барро В. Зеленський поінформував про ситуацію на фронті та результати Курської операції. Він наголосив, що важливо продовжувати тиск на Росію та посилювати санкції проти держави-агресора. Адже тільки так можна примусити РФ до встановлення миру. «Це має бути справедливий мир, а не просто мир заради миру. І ми також повинні розуміти, що буде завтра. І це проблема. Бо ми не довіряємо Путіну й не будемо йому довіряти навіть після закінчення війни. Тому дуже важливо зберегти єдність між Сполученими Штатами Америки та Європою», – зазначив В. Зеленський ([URL: https://espresso.tv/svit-zelenskiy-zustrivsvya-iz-vlasnikami-providnikh-kompaniy-govorili-pro-investitsii-v-ukrainu](https://espresso.tv/svit-zelenskiy-zustrivsvya-iz-vlasnikami-providnikh-kompaniy-govorili-pro-investitsii-v-ukrainu)).

Також під час зустрічі йшлося про всі можливі способи підтримки України та українців у боротьбі з російською агресією, шляхи допомоги та інвестиції. Окремо В. Зеленський поінформував про здобутки українського ОПК. «Ми реалізували дуже багато правильних технологічних рішень. Це

дрони, системи радіоелектронної боротьби. В Україні виробили мільйони одиниць дронів, дронів-камікадзе, розвідувальних дронів. Ми вже використовуємо дрони в логістиці на війні – передаємо дронами воду, їжу, ліки. Багато прогресивних речей, які цивілізація зможе використовувати і в мирний час», – наголосив Президент України.

Крім того, під час зустрічі говорили про співпрацю з аграрним сектором, інвестиції в українську освіту, енергетику та економіку. Учасники заходу запевнили в тому, що продовжуватимуть інвестувати в Україну, щоб створювати нові робочі місця та сприяти відновленню економіки після закінчення війни.

Традиційно в Давосі під час Всесвітнього економічного форуму працював Український дім, де відбувалися як політичні дискусії, так і культурні події. Наприклад, 23 січня там була сесія «Україна: Дорога вперед» з обговоренням російсько-української війни та перспектив мирної угоди. Серед учасників дискусії були ексміністр закордонних справ Польщі Р. Сікорський, голова Європарламенту Р. Мецола і Президент Латвії Е. Рінкевичс. Також уже в двадцяте в Українському домі відбувся щорічний Український сніданок, організований фондом В. Пінчука, на якому також тривала дискусія про ситуацію в Україні та виклики для майбутнього (URL: <https://borgexpert.com/news/ukraintsi-ochikuiut-na-zakinchennia-aktyvnoi-fazy-vijny-chy-stane-2025-rik-rokom-myru-kliuchovi-zaiavy-wef-2025>).

Учасники дискусії закликали до продовження санкційного тиску на Росію. «Було багато критики щодо імплементації санкцій, але ми не маємо зупинятися. Навпаки, зараз настав час посилити санкції та забезпечити, щоб Росія не могла продовжувати агресію», – зазначила президент Європейського парламенту Р. Метсола.

Європа стоятиме з Україною стільки, скільки потрібно, заявила з трибуни Давосу президент Єврокомісії У. фон дер Ляен. Вона нагадала, що російське вторгнення – це намагання зупинити європейський вибір України, це загроза не лише українському суверенітету, а й безпеці всієї Європи. За її словами, заморожений конфлікт не приведе до миру, відтак потрібні не швидкі, а ефективні рішення, інакше війна може вибухнути знову (URL: <https://www.sestry.eu/statti/davos-2025-v-tini-trampa-riziki-ta-rishennya>).

Про підтримку України заявив і німецький канцлер. Попри те що О. Шольцу закидають блокування додаткових 3 млрд євро на військову допомогу Україні, виступаючи на Всесвітньому економічному форумі, він наголосив, що Європі та й Заходу в цілому потрібно зробити все, щоб захистити й зберегти фундаментальні принципи міжнародного порядку – і тому Путін не повинен досягти успіху у війні, яку він розв’язав проти України.

Експерсек НАТО Є. Столтенберг визнав, що найкращим рішенням було б озброїти українців до зубів: «Бо якщо ми щось зробили не так у 2014 р., так це те, що ми не озброювали Україну з 2014 по 2022 р.».

Нинішній Генеральний секретар НАТО М. Рютте під час дискусії в Українському домі на Всесвітньому економічному форумі заявив, що

союзники НАТО підтверджують готовність до вступу України в Альянс, однак це стане можливим лише після досягнення стійкого миру. Наразі головне завдання – посилити позиції України перед початком переговорів.

За словами М. Рютте, важливо уникнути помилок, схожих до Мінських домовленостей 2014 р., коли Росія порушила досягнуте перемир'я, що призвело до продовження агресії та нового повномасштабного вторгнення у 2022 р. Генсек НАТО наголосив на необхідності створення умов, які гарантуватимуть, що Росія більше ніколи не зможе захопити українські території. Також М. Рютте заявив, що не враховуватиме позицію Кремля в питанні можливого вступу України до НАТО, адже Альянсу не варто ставати залежними від Москви в цьому питанні. Він закликав США й далі постачати Україні зброю для боротьби з російським вторгненням і висловив упевненість, що Європа готова заплатити за рахунком.

До повномасштабного вторгнення в Україну багато країн ЄС були дуже наївними й проводили політику «Росія понад усе». РФ розглядалася як важливий стратегічний партнер. Незважаючи на те що вона вже вторглася в Україну в 2014 р., анексувала й окупувала Крим, Росія не розглядалася як загроза європейській безпеці, зазначає старший політичний аналітик Брюссельського Центру європейської політики А. Пол. Повномасштабне вторгнення змінило це. Воно зруйнувало давні уявлення про те, що війна на європейському континенті залишилася в минулому. Лідери ЄС усвідомили, що Росія становить екзистенційну загрозу безпеці Євросоюзу. Єдиний спосіб розв'язати цю проблему – збільшити витрати на безпеку й оборону, а також гарантувати, що Росія не досягне успіху в Україні

Діючий Генсек НАТО М. Рютте в інтерв'ю виданню “Bloomberg” на полях форуму в Давосі підтримав кампанію тиску на Росію, щоб змусити її припинити війну. Погроза Д. Трампа ввести нові економічні санкції проти Росії, на думку М. Рютте, правильна стратегія і шлях уперед. Крім того, Генсек Альянсу зауважив, що війна проти України – не регіональний конфлікт і навіть не конфлікт Росії та Європи, а питання геополітичного порядку.

Усі є свідками того, що Україна воює не проти однієї Росії, а мінімум проти двох держав після того, як доєдналася ще й Північна Корея, що додає певного відбитку оцінкам і настроям, зауважує кандидат політичних наук, експерт-міжнародник .С. Желіховський. «Однак зараз світ перебуває в періоді невизначеності і форум в Давосі – ще одне нагадування, наскільки ми далекі від вирішення питань, які вже давно на порядку денному. Цей період триватиме ще мінімум півроку, і головне питання – наскільки конструктивну позицію займуть Сполучені Штати Америки».

Захід повинен застосувати всі методи, щоб змусити російського очільника благодати про мирні переговори, заявив під час Українського сніданку в Давосі Президент Польщі А. Дуда: «Я не хочу молити Путіна сісти за стіл переговорів, я хочу, щоб він нас молив, аби ми сіли за стіл переговорів».

Не кожне мирне вирішення війни в інтересах України, Польщі, Центральної й Східної Європи та ЄС, наголосив А. Дуда, мовляв, необхідно

ухвалити план, який гарантуватиме мир для України, її суверенітет, а також змусить Росію дотримуватись міжнародного права.

У США є певні важелі, як це зробити, але їм потрібно створити ще більше важелів, адже очевидно, що на сьогодні Росія має сильну позицію, російські війська просуваються вперед, зауважує аналітик Атлантичної ради П. Дікінсон. «У Путіна досить стабільна внутрішня ситуація: у військовому плані в нього більш-менш достатньо солдатів, крім того, Північна Корея надає йому війська і разом з іранцями та китайцями постачає військову техніку. Росія більш-менш пристосувалась до санкцій в їхньому нинішньому форматі. Україна перебуває у значно гіршому становищі: втрачає території і не вистачає людей», – вважає П. Дікінсон. Отже, нинішня траєкторія сприятлива для Росії, і немає очевидних причин, чому б Путіну шукати мирну угоду на цьому етапі. Хіба що він думатиме, що зможе отримати майже все, що хоче сьогодні, і в цьому випадку для нього може бути сенс піти на перемови. «Але якщо це не так, я не бачу, навіщо йому це зараз», – зауважує експерт.

Вашингтон на цьому етапі міг би посилити військову підтримку України, що дало б змогу звільнити території, які нині тимчасово окуповані росіянами. На думку старшого політичного аналітика Брюссельського Центру європейської політики А. Пол, Росія демонструє силу, хоча насправді її економіка стає дедалі слабшою, багато компаній у великій скруті, рубль продовжує девальвувати, а Фонд національного добробуту може бути вичерпаний уже до осені. «Це матиме важливий вплив і покаже російській владі, що Трамп є сильним лідером, який не боїться Путіна та його ескалаційних наративів».

Американці повинні надати Україні різні категорії зброї, які вони не надавали раніше, наприклад, ракети великої дальності, зброю для літаків F-16, яку надають інші країни. Є величезна кількість військових варіантів, щоб показати росіянам, що США будуть озброювати Україну якомога більше, продовжує П. Дікінсон. Водночас є сенс посилити санкційний тиск і закрити лазівки для вже існуючих санкцій, насамперед в енергетичному секторі – як безпосередньо проти Росії, так і країн, які їй допомагають, вважає він. Це також добре зіграє на користь бази Д. Трампа в Америці, такий крок може бути дуже великою економічною перемогою. Якщо Росія не зможе експортувати, наприклад, скраплений газ до Європи, США з радістю втрутяться в цей процес. «Я думаю, що це була б дуже приваблива стратегія для Трампа, бо вона дає змогу уникнути прямої військової конфронтації з Росією, але при цьому дає можливість чинити значний тиск на росіян, одночасно отримуючи вигоду для Америки. Такий свого роду безпрограшний варіант».

Якщо події розвиватимуться за таким сценарієм, імовірно, вже наприкінці весни або на початку літа це спонукатиме росіян піти на переговори з американцями, прогнозує П. Дікінсон. Але тут, на його думку, важливий ще один аспект – Росія, попри все, впевнена, що зможе реалізувати свої плани, бо не вважає, що Америка така могутня, як раніше. «Тож Д. Трампу доведеться зробити крок вперед і надати більше підтримки, йому доведеться

розширити цю політику. Але спочатку ми побачимо спробу Америки створити переговорну позицію, посиливши тиск на Росію», – зазначив аналітик.

Надзвичайний і повноважний посол України, президент громадської організації «Українська асоціація зовнішньої політики» В. Хандогій акцентував, що форум у Давосі став не просто економічним, а економіко-політичним. «Я не думаю, що ми очікуємо якихось конкретних рішень від форуму. Це більшою мірою розмовний майданчик, але водночас Президенту Зеленському вдалося зустрітися з цілою низкою глав держав. І я думаю, що в цьому полягає плюс і важливість давоського форуму. Плюс – виступи на панельних дискусіях», – вважає В. Хандогій.

Політичний експерт С. Кушнір зазначила, що участь у форумі в Давосі для України можна вважати успішною навіть з огляду на те, що тема України була внесена до Порядку денного ВЕФ. «Але чи вирішили ми у Давосі через заяви, зустрічі і виступи питання, які хвилюють Україну – навряд чи. Гострі випадки, дошкульні пасажі у бік Європи від очільника держави – виглядали хоча й войовниче-красиво, але підходів до формування і наповнення Фонду щодо відновлення і допомоги Україні представники країн-учасниць ЄС не змінили, на жаль. Бо саме ми є безпековим щитом Європи, її спокійного і ситого життя. Тому наші сподівання емоційно “взяти” увагу вдалися, а от емоційно домогтися збільшити оборонну чи фінансову допомогу Україні – ні», – зазначила експерт.

С. Кушнір називає досить діаметральними заяви Д. Трампа і позиції України, яка сподівається, що за основу на перемовинах з РФ нова адміністрація Білого дому візьме-таки український варіант. «Як висновок, варто зазначити, що ми зайшли у період жорсткої реалполітики. Тому емоції і апеляції керівництва України виглядають досить слабкою позицією на великих міжнародних майданчиках. Потрібно готуватися до жорсткої риторики і перемовин та вже зараз бути готовими підвищити ставки, щоб на перемовинах ми могли відкотитися від компромісів до прийнятних для нас позицій. Працюємо на ниві дипломатії – інакше ми можемо ...дипломатично скажу “спіймати облизня”, але ж наш варіант – спіймати тигра за хвіст, чи не так, шановні?» – підсумувала експерт.

Експерт Української фабрики думки Ю. Гаврилечко вважає, що Міжнародний економічний форум у Давосі точно є успішним, хоча б через заяви та дії Д. Трампа, як підтвердження цих заяв. Насамперед щодо зняття обмежень на видобуток нафти й газу, що вже вплинуло на ціни на нафту. Вони пішли вниз. Надалі ситуація буде лише розгортатися. Також експерт пропонує подивитися на перші укази Д. Трампа. «Трамп почав чи не найбільшу з часів Рейгана трансформацію американської державної економічної політики. І це точно не всім подобається. Проте ЄС і до Трампа програвав США за темпами економічного розвитку і зараз він опинивсь перед дилемою: або відновлюватися разом з Америкою, або “гратися у своєму болоті”. Так, поки що великому, але своєму і обмеженому. Зокрема через недолугу енергетичну політику останніх десятиліть», – прокоментував Ю. Гаврилечко (URL:

<https://society.comments.ua/ua/news/developments/pidsumki-davosu-dlya-ukraini-chi-stav-vin-uspishnim-scho-e-znakovim-757278.html>).

Загалом цьогорічний Всесвітній економічний форум у Давосі став майданчиком для понад 50 конкретних домовленостей, які, за словами президента і генерального директора ВЕФ Б. Бренде, матимуть значний вплив на найближчі роки. Він підкреслив, що форум відбувся в умовах великої невизначеності, викликаній геополітичними, політичними та економічними викликами. Серед ключових тем обговорення були економічне зростання, зниження шкідливих викидів і врегулювання конфліктів. Учасники дискусій дійшли спільного висновку, що успіх у цих напрямках можливий лише за умови співпраці та адаптації до нової політичної реальності, яка потребує інноваційності, креативності та готовності до співпраці навіть серед країн-конкурентів. Форум продемонстрував можливість ефективного діалогу між різними сторонами, зокрема, у контексті обговорення перспектив імовірних переговорів про завершення війни між Росією й Україною, а також необхідності продовження воєнної, політичної й економічної підтримки України. Головними висновками щодо цих питань стали тези про те, що визначальною для завершення російсько-української війни буде позиція адміністрації Д. Трампа, але на першому місці залишається зміцнення обороноздатності України та збереження єдності й рішучості західного світу щодо спільної протидії агресивним діям РФ, забезпечення справедливого завершення російсько-української війни і повоєнної відбудови України.

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Візит Прем'єр-міністра Великої Британії К. Стармера до Києва в оцінках експертів і політиків

Прем'єр-міністр Великої Британії К. Стармер 16 січня прибув до Києва з візитом, щоб зустрітися з Президентом України В. Зеленським і підписати договір про 100-річне партнерство, що охоплює такі сфери, як оборона, наука, енергетика, торгівля.

Неоголошений візит К. Стармера – це його перша поїздка в Україну з моменту вступу на посаду в липні. На відміну від інших прем'єрів Великої Британії, які поспішали до Києва, К. Стармер прибув до нашої країни лише після шести місяців на посаді. Він пообіцяв довгострокову підтримку на фоні «незаконного і варварського вторгнення» РФ.

Разом з тим треба зауважити, що К. Стармер уже відвідував Україну раніше. Зокрема, він був у Києві як лідер опозиції в 2023 р., а також двічі приймав Президента України В. Зеленського на Даунінг-стріт після вступу на посаду.

Як інформують ЗМІ, у Києві двоє лідерів поклали свої букети до стіни біля Михайлівського золотоверхого монастиря. Це пам'ятне місце української

столиці вкрито фотографіями загиблих і стало місцем паломництва скорботних сімей.

Приблизно через годину після того, як Прем'єр-міністр поклав свій вінок, у Києві пролунали сирени повітряної тривоги і вибухи – сили ППО збивали БПЛА в столиці.

К. Стармер відвідав багатоквартирний будинок, який ворожий безпілотник серйозно пошкодив під час атаки на Новий рік, убивши подружжя українських учених. Їхня квартира була на вулиці неподалік Офісу Президента. Прем'єр Великої Британії також відвідав лікарню, яка спеціалізується на лікуванні опіків. Для нього провели екскурсію, під час якої він зустрівся з пораненими українцями в реабілітаційному відділенні, яке підтримує британський Червоний Хрест. «Якщо впаде Україна, впаде і Європа», – попередив Прем'єра постраждалий, який отримав опіки обох рук (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cd9qxp9gj35o>. 2025. 16.01).

К. Стармер зазначив, що поранення, які він побачив, були «похмурим нагадуванням про те, яку високу ціну платить Україна». Проте, за його словами, одним з наслідків цього конфлікту стало те, що НАТО згуртувалося. Він додав, що підтримка України «більша й сильніша, ніж була, і ми маємо підтримувати Україну стільки, скільки буде потрібно. Ми ніколи не повинні відступати від цього, і ми йдемо вперед», – наголосив Прем'єр-міністр Великої Британії.

Як відомо, Велика Британія вже надала Україні підтримку на 12,8 млрд фунтів стерлінгів (понад 15 млрд дол.), і також зобов'язалася надавати по 3 млрд фунтів (3,7 млрд дол.) військової допомоги кожного року «стільки, скільки це буде потрібно». Україна вже використовувала поставлені Великою Британією ракети “Storm Shadow” для ударів по російських військових об'єктах углибині Росії.

Крім того, за словами британського Прем'єра, найближчими тижнями Лондон поставить Україні 150 од. артилерійського озброєння та нову систему протиповітряної оборони, яка була розроблена спільно з Данією. Також Велика Британія продовжить підготовку українських військових і готова розширити програму навчання (URL: <https://uatv.ua/uk/velyka-brytaniya-rozglyadaye-stsenarij-rozgotannya-svoyih-vijsk-v-ukrayini-zayavy-starmera-pislya-vizytu-do-kyueva-video>. 2025. 17.01).

Проте, на думку експертів, найважливішою подією під час візиту К. Стармера до Києва стало підписання угоди про партнерство Великої Британії та України на 100 років. Угода покликана «сприяти військовому співробітництву країн у сфері морської безпеки через нову структуру для посилення безпеки в Балтійському, Чорному й Азовському морях і стримуванню російської агресії, що триває», ідеться в документі.

В угоді також ідеться про розвиток науково-технологічного партнерства в таких сферах, як охорона здоров'я, агротехніка, космос, безпілотники. Угода передбачає запуск розробленої у Великій Британії схеми перевірки зерна (для відстежування зерна з окупованих Росією територій) і закріплює Велику

Британію як пріоритетного партнера України в енергетичному секторі. Цей пакт формалізує економічну і військову підтримку, яку Велика Британія вже надала країні, а також пропонує підтримку в майбутньому.

К. Стармер заявив: «Це не тільки про тут і зараз, це також про інвестиції в наші дві країни на наступне століття. Прагнення Путіна відірвати Україну від її найближчих партнерів виявилось стратегічним провалом. Натомість ми ближчі, ніж будь-коли, і це партнерство виведе цю дружбу на новий рівень».

Договір про партнерство між Великою Британією та Україною мають представити в британському парламенті найближчими тижнями.

В. Зеленський високо оцінив значення підписання угоди з Великою Британією. Він також повідомив, що підписана під час візиту до Києва Прем'єр-міністра Великої Британії К. Стармера 100-річна угода із цією країною містить закриту, таємну частину. За його словами, підписання цієї угоди стало «принципово новим форматом відносин». «Найбільш близькі відносини зараз між Україною та Британією, і деякі речі, які ми включили в сторічну угоду з Британією, точно можна робити також з іншими державами, розвиваючи наші партнерства. Більше оборонної взаємодії, більше безпекової», – зазначив Президент України В. Зеленський (URL: <https://tsn.ua/politika/ugoda-z-britaniyeyu-mistit-tayemnu-chastinu-zelenskiy-rozpoviv-pro-vizit-starmera-2745876.html>. 2025. 16.01).

Він наголосив, що на 2025 р. Україна отримає від Великої Британії військової допомоги обсягом 6,6 млрд дол., з них понад 3 млрд – щорічний обов'язковий обсяг. «Крім того, в угоді передбачено взаємодію – і економічну, і технологічну, й освітню – розвиток наших шкіл та університетів разом з британськими. Є також і закрита, таємна частина угоди. Усе те, що справді нам додає стійкості та можливостей розвиватися», – зазначив український Президент.

Він також повідомив, що разом з британським Прем'єром відвідав виробників українських дронів. «Це саме та зброя, яку зараз виробляють в Україні та найвигідніше виробляти саме тут, ніж будь-де у Європі. І ми постійно робимо наші дрони більш ефективними. Буде більше інвестицій і від партнерів – у виробництво українських дронів. Цей рік має бути рекордним за обсягами наших дронів», – пообіцяв Президент України.

Також Президент України поінформував, що з Прем'єром Великої Британії домовилися «після війни працювати над суттєвим спрощенням мобільності для наших людей і над усуванням усіх транскордонних бар'єрів для українців та британців» (URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3949366-zelenskij-rozkriv-detali-ugodi-pro-100ricne-partnerstvo-z-britanieu.html>. 2025. 16.01).

Після підписання угоди сторони провели пресконференцію, під час якої К. Стармер заявив, що мир в Україні має настати на умовах Києва, тому необхідно посилювати обороноздатність України. За словами британського Прем'єра, Лондон зобов'язався допомагати Україні.

Він також подякував Польщі за значну участь у підтримці й обороні України. «Ми маємо ідею миру через силу. Цей мир має настати на умовах України, а силу необхідно підтримувати. Тому ми співпрацюватимемо із союзниками, щоб Україна опинилася в максимально сильній позиції та була здатною до самооборони і відлякування Росії в майбутньому», – підкреслив К. Стармер (URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3949833-starmer-mir-mae-nastati-na-umovah-ukraini.html>. 2025. 17.01).

Він вважає, що оборона України має «ключове значення для Європи». Британський Прем'єр звернув увагу на те, що наразі Польща головує у ЄС, назвавши дуже важливим те, що безпека є гаслом головування Варшави в Раді Євросоюзу. «Це саме той час, коли ми повинні зайнятися безпекою», – наголосив К. Стармер.

Як зазначив редактор української служби “Atlantic Council”, видавець журналів “Business Ukraine” та “Lviv Today” П. Дікінсон, підтримка Великої Британії дала виробництво зброї саме в Україні, тобто «ми вже бачимо, що ці процеси розпочалися, але ми будемо бачити це набагато активніше в напрямках». «Крім того, звісно, ми бачитимемо співпрацю в інших сферах, економічній сфері зокрема. Але насамперед тут ми можемо бачити з приводу зміцнення та поглиблення співробітництва у безпековій сфері та, звісно, це дуже серйозний сигнал і для Москви, і для Вашингтону, і для інших європейських урядів», – зазначив П. Дікінсон (URL: <https://uatv.ua/uk/velyka-brytaniya-rozglyadaye-stsenarij-rozgortannya-svoyih-vijsk-v-ukrayini-zayavu-starmera-pislya-vizytu-do-kyyeva-video>. 2025. 17.01).

Подібні заяви дуже не подобаються російським політикам, а підписання угоди України і Великої Британії викликало серйозні занепокоєння. Зокрема, пресекретар президента Росії Песков негативно відреагував на сторічну угоду, яку напередодні підписали Україна та Велика Британія. Адже ця угода, за словами Пескова, передбачає співпрацю країн в Азовському морі. Його Росія вважає своїм внутрішнім. Тож Песков заявив, що оскільки Велика Британія – країна НАТО, то «можливе просування її військової інфраструктури до кордонів РФ не може не турбувати».

Речник російського диктатора також зазначив про відсутність очікувань того, що відбудеться значна зміна позиції США щодо війни Росії проти України, попри заяви про готовність до переговорів. «Вдаватися до якихось надмірних очікувань не потрібно, докорінних змін бути не може», – заявив Песков (URL: <https://tsn.ua/politika/u-putina-zlyakalisya-100-richnoyi-ugodi-ukrayini-z-britaniyeu-2746272.html>. 2025. 17.01).

Натомість, на думку експертів, угода про сторічне партнерство, підписана Україною та Великою Британією, може мати важливе значення в тому числі для розвитку морського флоту. Як зазначив військово-морський експерт, оглядач Defense Express, капітан I рангу у відставці В. Заблоцький, угода передбачає, наприклад, співпрацю у створенні новітнього безкіпажного катера.

За його словами, партнерство у сфері морської безпеки передбачає пункти, які стосуються забезпечення безпеки цивільного судноплавства, зміцнення безпеки у Балтійському, Чорному та Азовському морях, співпраці у сфері технологій, просування сучасних розробок, спільних розробок військової техніки, навчання персоналу тощо. «Велика Британія готує нам кілька пропозицій щодо покращення потенціалу ВМС ЗСУ. Це передача безпілотних систем, системи для дистанційного розмінування морських акваторій. Це спеціальні дрони, спеціальні програми, підготовка аквалангістів...» – наголосив В. Заблоцький (URL: <https://www.unian.ua/world/100-richne-partnerstvo-z-velikoyu-britaniyeyu-ekspert-rozpoviv-shcho-peredbacheno-dlya-vms-12887100.html>. 2025. 17.01).

Він повідомив, що також ідеться про будівництво новітнього безекіпажного катера, який, на відміну від всього, що існує на сьогодні, нестиме протикорабельні ракети. «Це ракети класу корабель– корабель, тобто він зможе знищувати надводні цілі, або пошкоджувати їх, або діяти в складі угруповання, яке матиме інші засоби ураження... Це буде зроблено з використанням новітніх технологій, у тому числі штучного інтелекту. А це вже величезний крок уперед порівняно з тим, що у світі існує. Аналогів цьому немає», – заявив експерт.

На його переконання, Велика Британія є одним з фундаторів створення корабельної коаліції. «Вона вже передала нам два тральники, які знаходяться у Великій Британії з екіпажами, які проходять підготовку та фактично можуть бути задіяні в Чорному морі одразу після того, як у Босфорі буде відкрито прохід для кораблів (прохід закритий через війну)», – зазначив експерт.

Він прогнозує, що в майбутньому буде створено флотилію, але це – перспектива після завершення війни.

При цьому В. Заблоцький вважає, що Україна, у свою чергу, може поділитися досвідом використання відповідних платформ. Зокрема, ВМС мають успішні кейси знищення безпілотними системами надводних, наземних і повітряних цілей, адже практики, яку має ВМС ЗСУ, не має більше жодний у світі флот.

За інформацією видання “Politico”, у Великій Британії дійсно зацікавлені в співробітництві з Україною. «Чиновники Даунінг-стріт наголошують, що тепер Україна є передовою військовою державою з добре навченою армією і технологічним сектором, який після лютого 2022 р. впроваджує інновації та випробовує їх безпосередньо на полі бою. Цей реальний досвід війни також допоможе Великій Британії посилити свою оборону», – пише Politico з посиланням на чиновників (URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/vizit-starmera-v-ukrajinu-podrobici-pro-dogovir-pro-stolitnye-partnerstvo-yakiy-pidpishut-u-kiyevi-50482013.html>. 2025. 16.01).

Проте, на думку авторів публікації, договір терміном на 100 років – це новий спосіб послати сигнал в складний момент, але Україна хоче більшого – В. Зеленський наполягає на членстві в НАТО, як найнадійнішому способі стримати Путіна. «Однак вступ України до Альянсу все ще здається далеким.

Питання про те, які гарантії безпеки готові надати союзники України, найімовірніше, стане головним на порядку денному, коли розпочнуться мирні переговори», – констатує Politico.

Але поки що ми маємо підписану угоду про сторічне партнерство. Як зазначила політолог О. Яхно, таким чином Європа вказує на те, що Україна є важливою частиною регіону, який не маж намірів залишати, навіть якщо США будуть зосереджені на внутрішніх проблемах.

Щодо самої угоди, то політолог вказує, що вона частково продовжує серію безпекових угод, які були підписані Україною з рядом держав протягом 2024 р. «Те, що Велика Британія анонсувала такий термін – на 100 років, це демонструє фундаментальність самого бачення співпраці з Україною», – наголошує експерт (URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20250116-shho-oznachaye-ugoda-z-brytaniyeu-pro-100-rokiv-partnerstva-i-do-chogo-tut-tramp.2025.16.01>).

О. Яхно вважає, що Велика Британія є важливою країною для питань з морської безпеки, а в деяких регіонах, як, наприклад, Чорноморському, Сполучене Королівство є однією з ключових держав. «Це все демонструє, що в умовах, коли дійсно ми поки що не знаємо, якими будуть майбутні відносини адміністрації Д. Трампа з Європою, навіть не знаємо, яким буде світовий баланс і прагнення в США, уже є очевидно, що Європа повинна буде брати на себе більше повноважень і рішучості в забезпеченні власної безпеки, а Україна є частиною регіону», – наголошує О. Яхно.

На її думку, важливо мати підтримку ключових країн, але й партнерство на 100 років є демонстрацією саме довгострокових намірів співпраці з Україною. «І те, що це буде не лише співпраця у сфері оборони, а що буде і співпраця в галузях, де можна знайти взаємну вигоду, це все демонструє, що жодної вимоги РФ з демілітаризації чи роззброєння України не буде. Захід уже демонструє, що ця вимога є неприйнятною, прямо навпаки, увага сконцентрована на розвитку оборонних виробництв, і те, щоб Україна мала більше можливостей власного виробництва зброї», – зазначила політолог.

Вона також звернула увагу на ініціативу «Групи п'яти», куди входять Велика Британія, Франція, Німеччина, Італія та Польща, які зосереджують увагу на оборонному нарощуванні спільних виробництв з Україною. «Це наглядний приклад Росії, що Україна не буде демілітаризуватися, а прямо навпаки посилюватиме обороноздатність і може стати дійсно однією з найсильніших країн східного флангу, як мінімум, у питанні оборони», – вважає О. Яхно.

Також, на її думку, іншим чинником є те, що подібна угода вказує на роздуми Європи щодо безпекових гарантій для регіону загалом, щоб у майбутньому упередити подібні війни, а Україна змогла відбудуватися та відновити те, що було знищено руйнівними ударами. «Загалом цей візит і ця угода демонстрацією того, що Україна вже є частиною Заходу, принаймні на рівні планів та ініціатив, а також на рівні розуміння того, що безпека України є безпекою регіону», – підкреслила О. Яхно.

Політолог, експерт з питань зовнішньої політики Г. Остапенко звернув увагу на те, що візит К. Стармера до Києва збігся в часі з критикою з боку частини британських консерваторів, які закидали йому недостатньо активну позицію на підтримку України. Вони проводять паралелі з діями колишніх прем'єрів від Консервативної партії – Б. Джонсона, Л. Трасс та Р. Сунака, які раніше відвідували Київ та більш рішуче виступали в медіапросторі на боці України. «Попри це, підписана угода й наміри уряду посилювати оборонне співробітництво є доволі переконливою відповіддю на звинувачення в “пасивності” діючого очільника британського кабміну», – вважає експерт (URL: <https://ukranews.com/ua/publication/4111-krok-u-stolittya-vizyt-starmera-zaklav-pidgruntya-fundamentalno-novogo-etapu-ukrayinsko-brytanskyh>. 2025. 17.01).

На його думку, оголошений формат співпраці з Україною виглядає як дійсно проактивні дії Лондона, спрямовані в тому числі на те, щоб продемонструвати єдність Заходу, навіть за умов певної розбіжності думок у Європі та можливих змін у зовнішній політиці Сполучених Штатів Америки. «Крім очевидної стратегічної користі, сторічне партнерство ще й підіймає репутаційний статус уряду Стармера в контексті зовнішньої політики, адже британське суспільство воліє бачити послідовне лідерство в східноєвропейському вимірі безпеки», – переконаний Г. Остапенко.

За словами експерта, паралельно в Україні триває боротьба з агресором. Чергові російські атаки на Київ, зокрема на момент підписання угоди в Маріїнському палаці, лише підкреслили безальтернативність важливості стратегічних дій. У цьому сенсі підписаний договір стає ще одним бар'єром проти стратегічних планів Кремля розколоти західних партнерів та примусити Україну до поступок.

Експерти зазначають, що підписана угода це не проста формальність, адже вона містить чіткий набір механізмів і заходів, що можуть зміцнити обороноздатність України, закласти умови для спільного економічного зростання та закріпити роль Києва як частини євроатлантичного безпекового простору. Для Великої Британії таке партнерство це дієва альтернатива варіанта, де Україна залишається лише тимчасовим об'єктом допомоги.

Щоправда, поки неясно, як швидко впровадять усі положення угоди, адже чимало залежатиме від розвитку бойових дій і політичних трансформацій у самій Європі. Проте вже нині очевидно: рішення, ухвалене в Києві 16 січня, закладає фундамент багаторічної співпраці України і Великої Британії, що може визначити конфігурацію безпеки континенту на довготривалу перспективу.

Інавгурація 47-го Президента США Д. Трампа: політичні перспективи в оцінках експертів

Безперечно та цілком виправдано однією з найважливіших подій початку 2025 р. стала інавгурація 47-го Президента США Д. Трампа, яка відбулася 20 січня. Церемонія була визначною одразу з декількох причин. Зокрема, уперше від часу інавгурації 40-го Президента США Р. Рейгана захід проводився не на відкритому повітрі, а в приміщенні, що було пов'язано з низькою температурою повітря. Крім того, додаткових особливостей надає сама постать нового Президента США та історія його успіху. Зокрема, Д. Трамп у свої 78 років став найстарішим Президентом, випередивши Д. Байдена. Також він є другим Президентом в історії США, після 22-го і 24-го Президента Г. Клівленда, який повернувся в Овальний кабінет після перерви. І головне – додаткової ваги нинішній інавгурації надає неоднозначна, іноді навіть скандальна постать самого Д. Трампа, надзвичайно складна ситуація у світі, що потребує важких, нестандартних, але обов'язкових, невідкладних і рішучих дій. Насамперед з боку найбільш потужної країни світу, яка багато в чому визначає значну частину світової політики практично в усіх сферах і має можливість та здатність впливати на перебіг подій у переважній більшості конфліктів, що тривають, і запобігати появі нових.

На думку спостерігачів, американський істеблішмент намагатиметься будувати партнерські відносини з новою адміністрацією навіть незважаючи на попередні розбіжності. До того ж деякі з них розпочали робити кроки назустріч Д. Трампу ще до інавгурації. Зокрема, фейсбук змінив правила з метою «зменшення цензури і відновлення свободи слова». На інавгурацію Д. Трампа прибули світові лідери та найвпливовіші політики й бізнесмени. Серед них наймогутніші технічні магнати – М. Цукерберг з Meta, Д. Безос з Amazon, С. Пічаї з Google та Т. Кук з Apple (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c391jj491180>).

В інавгураційній промові Д. Трамп окреслив основні напрями політики своєї адміністрації, які так чи інакше були оприлюднені ще протягом його виступів або інтерв'ю під час передвиборчої кампанії і в процесі передачі влади. Зокрема, Д. Трамп одразу оголосив надзвичайний стан на кордоні США та Мексики. Він заявив, що відправляє туди війська. Д. Трамп розкритикував адміністрацію Д. Байдена та її управління міграційною кризою. За словами Д. Трампа, американський уряд надав «необмежене фінансування для захисту чужих кордонів», але відмовився захищати американські. «Ми маємо уряд, який не може впоратися навіть з простою кризою вдома», – наголосив Д. Трамп, згадуючи ураган у Північній Кароліні та пожежі в Лос-Анджелесі. Також Д. Трамп оголосив, що змінить назву Мексиканської затоки на Американську затоку. «З цього дня наша країна процвітатиме та

користуватиметься повагою... Я просто поставлю Америку на перше місце, – заявив Президент США. – Нашим головним пріоритетом буде створення нації, яка буде гордою, процвітаючою та вільною» (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c391jj491180>).

Під час президентської кампанії Д. Трамп американцям було обіцяно перемогти еліти, глобалізм і міграцію. Корінь популярності такої риторики полягає в образі, аналізує Washington Post: люди хочуть відчувати себе важливими і водночас мати цапа відбувайла, якого можна звинуватити у всіх бідах. Д. Трамп запропонував безліч таких «цапів»: іммігрантів, еліту, ЗМІ, демократів та багатьох інших. Демократи в США дедалі більше сприймаються як партія людей з вищою освітою, зайнятих в «інноваційній економіці», через що працівники сфери послуг, виробництва та сільського господарства відчують себе обділеними, говорить ВВС професор Вашингтонського університету Д. Лонг. Так чи інакше, очевидно, що ліберальним та лівим силам і в США, і в усьому світі потрібно вигадати нові та сміливі гасла, щоб почати перемагати консервативну риторику. Ну, а поки Д. Трамп заявляє: «Мене врятував Бог, щоб я повернув Америці велич» (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cn93141v1y80>).

Уже перші дії 47-го Президента США підтвердили, що його дії відповідатимуть за рішучістю його заявам. Зокрема, новообраний Президент Д. Трамп у перший день після своєї інавгурації підписав указ, що призупиняє всі програми зовнішньої допомоги США на 90 днів, поки не буде проведено аналіз їх відповідності цілям його політики. Д. Трамп заявив, що «жодна іноземна допомога Сполучених Штатів Америки більше не розподілятиметься в такий спосіб, який не відповідатиме повністю зовнішній політиці Президента Сполучених Штатів Америки» (URL: <https://www.unian.ua/world/inavguraciya-trampa-tramp-prizupiniv-na-3-misyaci-vsi-programi-dopomogi-ssha-inozemnim-derzhavam-12890472.html>). На сьогодні механізм реалізації та конкретні програми, за якими буде припинено фінансування, не відомі. До того ж деякі спостерігачі зазначають, що є програми, які фінансуються за рішенням Конгресу й на них Президент не має змоги впливати.

Водночас після своєї інавгурації Д. Трамп скасував 78 заходів, запроваджених попередньою адміністрацією. Зокрема, він підписав указ, який відтерміновує заборону тіктоку в США на 75 днів. За його словами, протягом цього часу США не виконуватимуть закону, ухваленого Конгресом минулого року та підписаного експрезидентом Д. Байденом. Він висунув можливість створення спільного підприємства, яке керуватиме компанією, заявивши, що він шукає партнерства 50/50 між «Сполученими Штатами Америки» та їхнім китайським власником ByteDance. Але він не надав жодних подробиць, як це може працювати. Згідно із законом, соцмережа тікток мала до 19 січня розірвати зв'язки зі своєю материнською компанією "ByteDance", що базується в Китаї, або ж припинити свою діяльність у Сполучених Штатах Америки, щоб «розв'язати побоювання, що вона становить загрозу нацбезпеці». У США тікток має близько 170 млн підписників (URL:

<https://www.radiosvoboda.org/a/inavhuratsiya-donalda-trampa-nazhyvo/33281228.html>). Отже, зазначений крок Президента Д. Трампа можна вважати спробою реалізації перших кроків протекціонізму як основного напрямку політики республіканської адміністрації.

Яскравим прикладом можливої жорсткої ревізії рішень попередньої адміністрації є скасування Д. Трампом рішення свого попередника Д. Байдена про виключення Куби зі списку США держав-спонсорів тероризму, повідомив Білий дім. Так, 14 січня адміністрація Д. Байдена заявила, що виключить Кубу зі списку, який серйозно перешкоджає іноземним інвестиціям, в обмін на обіцянку звільнити 553 людини, включаючи кубинців, ув'язнених під час придушення масових протестів у 2021 р. Куба звільнила в'язнів, зокрема лідера опозиції Д. Феррера. Білий дім не описав причин скасування наказу Д. Байдена і як цей крок вплине на звільнених в'язнів. Раніше новий держсекретар США М. Рубіо, який має кубинське походження, зазначив, що в нього немає сумнівів, що Куба належить до списку держав-спонсорів тероризму. За його словами, колумбійське партизанське угруповання «FARC» «користувалося повною підтримкою кубинського режиму протягом усього свого існування»; Куба була «відкрито дружньою» щодо бойовиків «Хамасу» і «Хезболли», обох визначених Вашингтоном як терористичні групи. Лише три інші країни входять до списку державних спонсорів тероризму: Іран, Північна Корея, Сирія (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/inavhuratsiya-donalda-trampa-nazhyvo/33281228.html>).

Серед інших гучних заяв в інавгураційній промові Президента Д. Трампа спостерігачі виокремили заяви про те, що Сполучені Штати Америки посприяють миру в інших країнах; обіцянку запустити американських астронавтів на Марс; провести масову депортацію; встановити контроль над Панамським каналом. Разом з тим перші заяви про війну в Україні та зустріч із Путіним Д. Трамп зробив уже під час спілкування із журналістами в Овальному кабінеті. Як передає CNN, він згадав про свої заяви як кандидата на президентських виборах про те, що він може завершити війну в Україні за 24 год. Водночас Д. Трамп зазначив, що в нього ще є півдня, щоб досягти цієї мети. «Ми постараємося зробити це якомога швидше. Знаєте, війна між Україною та Росією взагалі не повинна була починатися», – зазначив він. Він також заявив, що планує зустрітися з Путіним після того, як буде організовано переговори. При цьому, за його словами, «процес уже триває» (URL: <https://www.unian.ua/world/inavguraciya-trampa-pershi-zayavi-trampa-pro-viynu-v-ukrajini-ta-zustrich-iz-putinim-12890466.htm>). Цілком очікувано риторика та заяви кандидата на пост Президента в процесі передвиборчих перегонів і Президента, який вступив на посаду, відрізняються. Президент має не тільки обіцяти, а й робити, тому природно промови та заяви стають більш зваженими, а оцінки реалістичними. Разом з тим питання російсько-української війни залишається на порядку денному, має ключове геополітичне значення, а тому так чи інакше, незважаючи на декларовану орієнтацію на внутрішні проблеми, адміністрації Д. Трампа доведеться розв'язувати цю

проблему, виходячи як з інтересів республіканської партії, так і Сполучених Штатів Америки в цілому.

З огляду на попередню каденцію Д. Трампа та його заяви, експертне середовище достатньо неоднозначно оцінює перспективи діяльності нової адміністрації. Зокрема, політолог з Варшавського університету Р. Кузьняр зазначає, що укази, згідно з якими США вийдуть з Паризької кліматичної угоди та Всесвітньої організації охорони здоров'я, свідчать про новий, небезпечний шлях США: «Егоїзм, однобічність, демонстрація м'язів і певна зневага до так званих global commons, тобто до спільних глобальних благ, про що свідчить, наприклад, вихід з кліматичної угоди. Це буде повернення до імперіалізму в чистому вигляді. Заяви про Гренландію, Панаму, Канаду – це чисто імперські інстинкти, що означають захоплення земель, які можна експлуатувати» (URL: <https://www.polskieradio.pl/398/7856/Artykul>). Разом з тим деякі експерти вважають, що відносини США і світу беззаперечно змінюватимуться, але лише в бік більшого прагматизму.

Зокрема, депутат від «ПіС» Г. Пуда очікує, що ЄС прагнутиме до зближення зі своїм головним союзником: «Не такий Д. Трамп страшний. Натомість якщо країни ЄС багато років платили менше до формули НАТО, ніж це реально дозволяють їхні можливості й бажання участі, то немає чого дивуватися, що Америка на цей момент каже: “Стоп, хочемо, щоб ви платили стільки, скільки ми домовилися”. Польща повинна думати в контексті безпеки головним чином крізь призму власної безпеки», – вважає Г. Пуда (URL: <https://www.polskieradio.pl/398/7856/Artykul>). З огляду на провідну роль США у світовій політиці в цілому й те значення, яке Сполучені Штати Америки мають в архітектурі європейської безпеки, країни Європи мають шукати точки дотику і вибудовувати відносини з Д. Трампом та його адміністрацією.

Так, ексміністр закордонних справ, сенатор від КО Г. Схетина вважає: «Ми повинні це зробити... У перспективі цих найближчих місяців Польща головує у ЄС, це також треба влучно використати. Завжди кажу, що в закордонній політиці треба розраховувати на хорошу співпрацю між великим і малим палацом, між Канцелярією Президента й Канцелярією Прем'єра, також вірю, що так і буде, бо це, власне, місяці для Польщі». У свою чергу керівник Канцелярії Президента Польщі М. Папроцька зазначає: «Маємо нового Президента, але вже знайомого, у тому сенсі, що вже Президент Трамп виконував функції очільника держави. Те, що дуже істотне для Президента, це стратегічний союз зі Сполученими Штатами Америки – і двосторонній, і в рамках НАТО, – його необхідно на кожному полі зміцнювати. Коли Президент встановлював пріоритети польської політики на час президентства, то базовим було зміцнення трансатлантичної співпраці не лише у двосторонньому сенсі, але також у сенсі ЄС – США» (URL: <https://www.polskieradio.pl/398/7856/Artykul>).

Більшість спостерігачів у своїх прогнозах схилилися до думки, що основною рисою політичного життя за адміністрації Д. Трампа буде турбулентність і непередбачуваність. Зокрема, директор Центру досліджень

проблем громадянського суспільства В. Кулик зазначає: «Трамп діє радикально. Він не планує відмовлятися від усього, що обіцяв під час виборчої кампанії. Тому варто очікувати на несподіванки. Наприклад, його проактивніша роль у поверненні контролю над Панамським каналом може передбачати економічні війни з Канадою, Мексикою та Панамою. Також США, очевидно, розгортатимуть активну економічну присутність на західних ринках, намагатися примусити партнерів платити. Однозначно, це має посварити Трампа з європейськими керівниками, адже його дії отримуватимуть протидію, яка виявлятиметься і в політичному діалозі. Я маю на увазі можливий обмін достатньо жорсткими заявами, репліками. І це явно шкодитиме єдності Заходу в протистоянні російській експансії» (URL: <https://www.unian.ua/world/prizupinennya-zovnishnoji-dopomogi-ssha-zhest-dobroji-voli-zaproshehnyia-putinu-do-rozmovi-politolog-vitaliy-kulik-12891543.html>).

З огляду на зазначене певне занепокоєння викликають можливі зміни в політиці США щодо допомоги Україні та основні пункти, за якими Д. Трамп може вважати прийнятним завершення російсько-української війни. Політолог В. Воля зазначає, що відмова в допомозі Україні не відповідає інтересам США і Європи: «Для Заходу це буде набагато гірше, ніж вихід США з Афганістану у 2021 р. Тоді це був глобальний відступ США. Вона пішла з близького Сходу, а потім з Афганістану. Зараз, якщо Трамп залишить Україну без допомоги, вона буде змушена без США боротися з російським натиском у 2025 р. Усе це означитиме крах України та перемогу Путіна. А це буде глобальною поразкою США саме завдяки керівництву Д. Трампа», – зазначає політолог (URL: <https://i-ua.tv/news/89687-chy-peretvorytsia-ukraina-na-vietnam-trampa-vidpoviv-politolo>).

Водночас більшість експертів вважають, що Д. Трамп розуміє важливість українського чинника у світовій політиці та вагу, яку матиме перебіг подій російсько-української війни для оцінки успішності адміністрації США та особисто Президента США. На думку політолога В. Фесенка, у питанні завершення війни Росії проти України новообраний Президент США Д. Трамп не діятиме на умовах Росії. Натомість він шукатиме компромісний варіант. «Я б не став поспішати з подіями. Пропозиції (Трампа. – Прим. ред.), думаю, стосуватимуться умов завершення війни. Але не всі пропозиції сподобаються українцям. Ще меншою мірою вони можуть сподобатися росіянам», – зазначив політолог. Хорошою ознакою В. Фесенко вважає той факт, що Д. Трамп не поспішає з розмовою з Путіним. «Якби Трамп поспішав, це могло б означати, що Путін міг впливати на ситуацію. Трамп би показав, що він дуже хоче швидко домовитися. А Путін це сприймає як слабкість. Це ми вже бачили на прикладі розмови Шольца з Путіним. Тож Трамп не поспішає», – констатував політолог (URL: <https://tsn.ua/svit/na-chiyih-umovah-tramp-diyatime-u-pitanni-zavershennya-viyni-poyasnennya-politologa-2708295.html>).

Поряд із суто політичними кроками адміністрації США або можливим розширенням військової допомоги Україні спостерігачі розглядають варіант використання економічних важелів впливу на Росію з метою примусу її до діалогу. Зокрема, політолог О. Якубін зазначає: «США діють за планом спецпредставника від Трампа по Україні Келлога, який було оприлюднено ще в квітні 2024 р. Серед інших моментів там вказано, що для посадки РФ за стіл перемовин, потрібно використовувати різні засоби тиску на Росію. У тому числі це додаткові санкційні моменти, які пов'язані з енергоносіями – нафтою та газом». Для Росії, якщо ціна на барель нафти буде менше 60 дол., близько 30 дол., буде потужним ударом. Можемо пригадати 1980-ті роки. Коли напередодні розпаду радянського союзу адміністрація Р. Рейгана здійснювала вплив на світовий ринок. Зокрема, падіння нафтодоходів сильно вплинуло на Радянський Союз. І призвело до його колапсу. Тому Д. Трамп та його адміністрація намагається натякнути Путіну, що такий варіант може бути теж», – зазначає політолог (URL: <https://i-ua.tv/news/89719-smertelnyi-udar-po-putinu-chy-diisno-tramp-mozhe-rozvalyty-rf-bez-viiny>).

У свою чергу експерт аналітичного центру «Українська призма», викладач Києво-Могилянської академії О. Краєв вважає, що Д. Трамп має три важелі впливу на Путіна: перший – військовий: «Трамп завжди казав, що, якщо Росія не захоче переговорів, він дасть Україні всю зброю, яка є в Сполучених Штатах, крім ядерної. (...) Тому для Трампа буде абсолютно логічним натиснути на Росію з цієї сторони». Другий аспект впливу – економічний: «Ми бачимо, як Китай уже не хоче фрахтувати так званий тіньовий танкерний флот РФ для подальших контрактів і в принципі починає скорочувати об'єм цих контрактів, як він це робив ще з 2022 р.». Третій важіль впливу на Кремль – геополітичний: «Тобто Трамп чітко розуміє, що Китай зараз на геополітичному шпагаті. У Китаю ситуація не катастрофічна, але й не ідеальна. З одного боку, у Китаю – Захід: ЄС та США. Так, вони опоненти, так, вони ідеологічні супротивники, але це величезні мільярдні ринки, технології, це 45 % товарообміну Китаю» (URL: <https://ukr.lsm.lv/statija/analitika/analitika/21.01.2025-u-trampa-je-tri-vazeli-vplivu-na-putina-ukrayinskii-politolog.a584549>).

Отже, інавгурація підтвердила очікування, які висловлювали спостерігачі. Д. Трамп продовжує говорити й діяти в притаманній йому манері, уникаючи зайвої дипломатичності, а іноді виходячи за прийняті в політиці межі. Разом з тим цілком імовірно, що сучасний світ потребує саме таких нестандартних дій і політиків. Поміркованість і обережність це якості для мирних часів. Турбулентність світової політики, зростання авторитарних тенденцій і відкритої агресії, яку деякі лідери та країни намагаються перетворити у звичний метод міжнародних відносин, потребують рішучих і швидких дій. Закладена в основу державності США система стримувань і противаг забезпечить стабільність від занадто різких кроків нової адміністрації, а сильна позиція Президента Д. Трампа допоможе вернути дещо втрачений вплив у світі та підштовхнути Європу до дій на користь загальної

безпеки. Усе зазначене в підсумку сприятиме досягненню справедливого миру для України в найближчій перспективі.

О. Нікольський, власкор СІАЗ НБУВ

Сучасний стан і перспективи відносин у форматі «Глобальний Південь – Україна»: оцінки експертів

Тригером багатьох подій, що відбуваються сьогодні на міжнародній арені та зачіпають національні інтереси України, наприклад у контексті російсько-української війни, дедалі частіше стають країни Глобального Півдня.

Чим є сьогодні країни Глобального Півдня для України? Насамперед перспективними економічними партнерами. Це стосується тих країн Азії, Африки та Північної Америки, що можуть розглядатися як важливі ринки для збуту продукції вітчизняних виробників, особливо аграріїв. На це, зокрема, вказує динаміка розвитку експортно-імпортних операцій між Україною і Європейським Союзом.

Якщо аналізувати стан речей за останні два роки, то можна зробити висновок, що, з одного боку, спостерігається поступове зростання обсягів торгівлі між Україною і ЄС, яке свідчить про відновлення економічної активності та поглиблення інтеграційних процесів. Так, у першому півріччі 2024 р. експорт товарів з України до країн ЄС становив близько 11,0 млрд дол., що на 2,5 % більше порівняно з аналогічним періодом 2023 р. За той самий період імпорт товарів з країн ЄС до України становив 16,81 млрд дол. США, що на 7,7 % більше, ніж у першому півріччі 2023 р. (URL: <https://skilky-skilky.info/u-i-pivrichchi-56-eksportu-ta-51-importu-prupadaie-na-yes>). Тобто негативне сальдо зовнішньої торгівлі України на цьому напрямі становило близько 60 %. З іншого боку, за даними Державної митної служби України, стосовно загального стану експортно-імпортних операцій у січні – серпні 2024 р. в Україну імпортовано товарів на суму понад 45,1 млрд дол., експорт становить майже 27,5 млрд дол. Країни, з яких найбільше імпортували товарів: Китай – 8,9 млрд дол., Польща – 4,5 млрд дол., Німеччина – 3,4 млрд дол. Головною країною-споживачем українського експорту традиційно залишилася Польща – 3,1 млрд дол., на другому місці Іспанія – 1,9 млрд дол., на третьому знову ж таки Китай – 1,9 млрд дол. (URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/za-8-misiatsiv-2024-roku-tovaroobig-ukrayini-sklav-726-mlrd-1747>).

З викладеного витікає, що в першому півріччі 2024 р. 56 % українського експорту та 51 % імпорту припадало на ЄС. Проте за сукупністю показників експортно-імпортних операцій головним партнером України став Китай – один з лідерів Глобального Півдня. Негативне сальдо вітчизняної зовнішньої торгівлі становило 17,6 млрд дол., що на третину перевищує весь український

експорт, тому є над чим працювати Мінекономіки України, МЗС і вітчизняним виробникам.

Крім згаданих показників, також треба звернути увагу на акції європейських фермерів, зокрема в Польщі, які протестують проти імпорту сільськогосподарської продукції з України. Виробники сільгосппродукції ЄС висловлювали занепокоєння щодо впливу українського імпорту на місцевий аграрний сектор та вимагали від урядів і Європейської комісії вжити заходи для захисту власних інтересів. Фермери стверджували, що безмитний імпорт дешевшої української сільськогосподарської продукції призводить до зниження цін на внутрішньому ринку, що негативно впливає на їхні доходи (URL: <https://www.holosameryky.com/a/eu-protest-fermeriv/7468454.html>).

Так, 10 травня 2024 р. польські фермери вкотре виходили на протест у столиці Польщі, щоб заблокувати впровадження Європейського зеленого курсу та припинити імпорт сільгосппродукції з України. У Варшаві 3 січня 2025 р. відбулася масштабна акція протесту польських фермерів під гаслом “5xSTOP!”, які вимагали обмежень для імпорту сільськогосподарської продукції з України та інших країн (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-polshcha-protest-fermery/32941129.html>). У відповідь на протести деякі уряди країн ЄС і Європейська комісія розпочали переговори з представниками фермерських організацій, обговорюючи можливі заходи для підтримки місцевих аграріїв і врегулювання ситуації з імпортом. Офіційний Київ завжди приділяв велику увагу цим подіям та демонстрував готовність до діалогу з європейськими колегами, щоб забезпечити стабільний експорт сільськогосподарської продукції, враховуючи інтереси як українських, так і європейських фермерів.

Одним з можливих шляхів виходу із ситуації, що сталася, могла стати активізація просування українського експорту в країни Азії, Африки та Південної Америки. Проте в 2023 та 2024 р. експортно-імпортні операції України із цими країнами зазнали значних негативних змін, зумовлених геополітичними та економічними чинниками, що виникли здебільшого через розв’язану РФ агресію проти України.

Наприклад, у довоєнний 2021 р. частка експорту продукції вітчизняного АПК до Європи становила 32 %, за результатами 10 місяців 2023 р. – уже 59 %. Однак таке зростання вимушене, оскільки істотно скоротилися постачання в інші регіони. Український експорт до країн Африки скоротився з 14 до 7 %, Азії – з 19 до 12 %, південно-східної Азії – з 13 до 4 %. Основна причина таких змін – блокування морських портів України російськими військами. Розвиток альтернативних маршрутів, які були можливі лише через територію країн ЄС, на думку експертів Українського клубу аграрного бізнесу, призвів до згаданих негативних змін (URL: <https://forbes.ua/news/ukraina-zminila-geografiyu-agroeksportu-cherez-blokuvannya-portiv-mayzhe-60-pripadae-na-evropu-ukab-16112023-17308>).

Водночас імпорт товарів з країн Азії та Африки до України у 2023 р. становив 47 % від загального обсягу імпорту, що дорівнює приблизно

30 млрд дол. США (URL: <https://stat.gov.ua/uk/publications/zovnishnya-torhivlya-ukrayiny-tovaramy-za-sichen-serpen-2024-roku-ekspres-vypusk>).

Перспективи зростання торговельної активності між Україною та країнами Азії й Африки залежать від кількох чинників. Зокрема, від відновлення логістичних шляхів. У випадку зняття блокади портів Чорного моря та відновлення в повному масштабі роботи «зернового коридору», а також розвиток альтернативних транспортних маршрутів, наприклад через Дунайські порти, або з використанням залізничних перевезень через Європу до Близького Сходу та Середньої Азії може значно збільшити експорт української агропродукції до країн Азії й Африки і водночас утихомирити європейських протестувальників. Тій же меті можуть сприяти модернізація українських портів і транспортних вузлів, вихід вітчизняних виробників на нові ринки з готовою продукцією харчової, металургійної та хімічної промисловості, а також збільшення експорту високотехнологічних товарів і послуг.

У цьому контексті не треба забувати, що країни Азії й Африки потенційно залишаються великими споживачами українського зерна, олії, металопродукції та добрив. Через зростання населення та розвиток економік цих регіонів об'єктивно збільшуватиметься попит на продукцію із закордону. За експертними оцінками, у разі сприятливого розвитку ситуації в середньостроковій перспективі (4–7 років) можна очікувати збільшення обсягів українського експорту до країн Азії на 10–20 %. Потенційно можливе зростання торгівлі з Африкою на 15–25 %, особливо у сфері зернових і харчових продуктів. Завдяки створенню довгострокових партнерських відносин і розвитку нових секторів економіки, обсяг торгівлі з обома регіонами може збільшитися на 100–200 %. За прогнозом Мінекономіки, навіть за нинішніх умов у наступні роки експорт зростатиме на 19,4 % у 2025 р. та 20,6 % у 2026 р. (тобто зростатиме й частка товарів, що постачатимуться на ринки азійських та африканських країн). Як зауважила голова Мінекономіки Ю. Свириденко, фундамент для збільшення експорту вже закладено. У серпні 2024 р. Україна запустила альтернативний морський коридор. Нині цим шляхом вивозиться зерно, метал та інші товари. Завдяки цьому в грудні відносно листопада експорт морським транспортом збільшився на 30,7 %, або на 7 млн 340 тис. т. Зокрема, зріс експорт металу – на 40 % напівфабрикатів та 45,3 % – прокату (URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=72812156-f753-4dd3-aba3-830bd493150e&title=AlternativniiMorskiiKoridor>).

В умовах російсько-української війни не менше значення, ніж розвиток економічних відносин, має стан і подальших перспектив політичного та гуманітарного співробітництва з країнами Глобального Півдня.

Сьогодні Україні важливо заручитися підтримкою якомога більшої кількості країн Глобального Півдня в міжнародних організаціях, на кшталт ООН, у питаннях засудження російської агресії. Ще одним важливим напрямом активності української дипломатії є спонукання до евентуального

нейтралітету тих країн Глобального Півдня, які на сьогодні проводять двоїсту політику щодо російсько-українського протистояння. Задля цього, зокрема, необхідна постійна увага з боку офіційного Києва до реалізації відповідних гуманітарних ініціатив. Водночас необхідна системна робота в межах стратегічних комунікацій з країнами Глобального Півдня з формування у їхніх політико-дипломатичних колах і суспільстві в цілому позитивного іміджу України – як держави, що постійно реальними справами підтримує країни Глобального Півдня, які страждають від голоду та криз, зокрема шляхом постачання зерна під час реалізації міжнародних проектів на кшталт «зернової ініціативи».

Враховуючи той факт, що нині увага мусульманського сегмента Глобального Півдня, без перебільшення, прикута до подій у Секторі Газа та Сирії, українська ініціатива в межах програми “Grain from Ukraine” – ініціативи Президента В. Зеленського – позитивно сприймається в ісламських країнах. На погляд вітчизняних експертів, передача народу Палестини, який страждає від гуманітарної катастрофи, тисячі тонн пшеничного борошна є дуже важливим кроком, який матиме не тільки позитивні гуманітарні наслідки для палестинців, а й політичні для офіційного Києва (URL: <https://www.president.gov.ua/news/ukrayina-v-mezhah-programi-grain-ukraine-vidpravila-boroshno-92245>). Позитивні для України зрушення на цьому напрямі почалися вже минулого року. Так, деякі країни (наприклад, Нігерія, Кенія) більш відкрито висловлюють підтримку Україні. Завдяки цьому відбувається розрив африканського поясу країн-прихильниць РФ як спадкоємиці колишнього СРСР, що поступово змінює геополітичну ситуацію в регіоні в інтересах України. Спостерігаючи ці процеси, інші африканські та азіатські держави відмовляються від відвертої підтримки російських наративів, зосереджуючись на миротворчих ініціативах. Зокрема, понад половину респондентів з Нігерії, Уганди, Замбії та ПАР погодилися з твердженням, що уряди їхніх країн мають наполягати на виведенні російських військ з території України. У решті країн цю тезу підтримали не менш 37 % опитаних (URL: <https://zmina.info/news/polovyna-naselennya-shesty-krayin-afryky-vvazhae-rosiyu-vynnoyu-u-voennyh-zlochynah-v-ukrayini-opytuvannya>).

Також позитивно був сприйнятий візит глави МЗС України А. Сибіги в Сирію в грудні 2024 р., під час якого відбулися зустрічі з новим політичним лідером країни А. Шараа, Прем'єр-міністром М. Аль-Баширом і міністром закордонних справ А. Х. аш-Шейбані. Під час візиту було підкреслено, що Україна готова відкрити нову сторінку двосторонніх відносин. Ідеться про можливе створення спільних підприємств, налагодження виробництва промислових і продовольчих товарів, обмін технологіями, взаємодію у сферах кібербезпеки та захисту інформації. Крім того, А. Сибіга повідомив, що Сирія отримає 500 т українського борошна в межах гуманітарної програми «Зерно з України». Цієї кількості борошна вистачить, щоб забезпечити потреби понад 33 тис. сирійських сімей або 167 тис. осіб протягом місяця. Очільник МЗС України висловив переконання, що зведення нанівець російської присутності

в Сирії в стратегічній перспективі сприятиме стабільності не лише сирійської держави, а й усього Близького Сходу та Африки, навіть якщо цей процес потребуватиме часу. Цей візит отримав позитивний резонанс у провідних ЗМІ країн Глобального Півдня, зокрема в Туреччині, яка сьогодні значно підсилила свій вплив на Близькому Сході (URL: <https://harici.com.tr/ukraynadan-suriyenin-yeni-yonetimine-ziyaret>).

У цьому контексті також важливим є розширення української дипломатичної присутності. Насамперед ідеться про відкриття нових представництв у країнах Азії, Африки та Латинської Америки, а також активізація участі українських дипломатів і політиків у форумах Глобального Півдня. Однак не треба забувати про економічну дипломатію: збільшення поставок і розширення номенклатури українських товарів, розвиток інфраструктурних проєктів за участі українських компаній. Так, безумовно позитивним для майбутнього розвитку відносин України з країнами Глобального Півдня стало ухвалення Верховною Радою України Закону «Про приєднання України до Договору про дружбу та співробітництво в Південно-Східній Азії». Це дасть змогу створити додатковий майданчик для консолідації міжнародної підтримки та протидії наративам держави-агресора, заручитися підтримкою країн-членів АСЕАН під час голосування резолюцій в ООН та на інших міжнародних майданчиках стосовно України. Крім того, на думку міжнародних спостерігачів, приєднання України до Договору виведе співробітництво з АСЕАН на якісно новий рівень, який закладе фундамент для започаткування переговорного процесу стосовно отримання Україною статусу секторального діалогового партнера з реалізації конкретних взаємовигідних проєктів і програм в окремих галузях, передусім сільському господарстві, та у сфері інформаційних технологій (URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3803162-ukraina-priednuetsa-do-dogovoru-pro-spivpracu-u-pivdennoshidnij-azii-rada-uhvalila-zakon.html>).

Водночас не треба випускати з поля зору реальних і потенційних загроз, що існують на шляху розвитку політичних відносин між Україною та країнами Глобального Півдня.

У геополітичній сфері, крім російської військової агресії, ідеться про економічну конкуренцію з такими потужними країнами, як Китай, РФ, Туреччина, США, товари з яких сьогодні створюють серйозну конкуренцію для вітчизняних виробників у країнах Глобального Півдня. Боротьба за ринки збуту та політичний вплив у цих регіонах здатні обмежувати можливості України. Не менш важливим є іміджеве позиціонування офіційного Києва в країнах Азії, Африки та Латинської Америки. Москва вже багато років веде в цих регіонах інформаційну війну проти можливих конкурентів-країн екстериторіальної СРСР, зокрема проти України. Кремль намагається позиціонувати себе як єдиного спадкоємця колишнього Радянського Союзу, що має необхідні фінансово-економічні та інтелектуальні ресурси для успішної співпраці з країнами Глобального Півдня. З 2022 р., після початку російської військової агресії до цього списку ще додалися звинувачення України у виникненні

світової продовольчої кризи (URL: <https://glavcom.ua/country/society/chomurosiya-zvinuvachuje-ukrajinu-u-prodovolchiy-krizi-rozyasnennya-rnbo-859569.html>).

Крім того, залежність країн Глобального Півдня від кредитів і допомоги від міжнародних організацій чи інших держав може ускладнювати їх співпрацю з Україною. Негативно вплинути на обсяги торгівлі здатне коливання цін на основні експортні товари України (зерно, метали, добрива). Крім транспортних проблем, які виникли через російський напад, наявні логістичні труднощі дещо іншого плану. Такі як недостатньо розвинута інфраструктура в багатьох країнах Глобального Півдня, де слаборозвинуті транспортна й торговельна мережі, що ускладнює експортно-імпортні операції. Існують загрози суто технічного та інноваційного рівня. Ідеться про брак інноваційних технологій в Україні для задоволення специфічних потреб ринків Глобального Півдня. До того ж наявна висока конкуренція в технологічному секторі. Китай, США і ЄС мають значну перевагу у впровадженні інноваційних рішень для країн азійсько-африканського регіону. Додатково експерти говорять про відсутність усталених торговельних домовленостей. Брак угод про вільну торгівлю або сприятливих митних режимів обмежує обсяги торгівлі з країнами Глобального Півдня, рівно як і внутрішня нестабільність у цих країнах. Конфлікти, політичні кризи та соціальні протести в країнах – потенційних партнерах України можуть негативно впливати на довгострокову співпрацю. На жаль, у багатьох країнах Азії та Африки існують високі рівні корупції, які ускладнюють ведення бізнесу. Зрештою, завадити успішній співпраці вітчизняних виробників з можливими партнерами в країнах Глобального Півдня здатна низька обізнаність про Україну та її потужний науковий, економічний і культурний потенціал. Але, на погляд вітчизняних експертів, офіційний Київ має можливість подолати ці загрози, якщо застосовуватиме комплексний і системний підхід до розвитку відносин з Глобальним Півднем (URL: <https://dif.org.ua/article/yak-zrozumiti-globalniy-pivden-ta-navishcho-vin-ukraini-rozpovidae-profesor-oleksiy-garan>).

Отже, взаємодія нашої держави з країнами Глобального Півдня в найближчій та середньостроковій перспективі – це стратегічно важливий напрям української зовнішньої політики. Для України важливо заручитися підтримкою цих країн, розвивати взаємовигідні економічні зв'язки та позиціонувати себе як їх надійного партнера на міжнародній арені.

Нова Сирія як перспективний потужний газовий хаб для Європи: прогнози й оцінки експертів

Географічне розташування Сирії біля Європи, яка досі посідає третє-чверте місце у рейтингу головних світових споживачів природного газу, сприяло появі в різні роки проєктів газопроводів для транспортування арабських, іракських, іранських або центральноазійських вуглеводнів на європейський ринок. Проте для реалізації цих бізнес-планів існувало декілька перешкод, головною з яких стали протилежні інтереси російського газового монополіста «Газпрому».

На думку президента Центру глобалістики «Стратегія XXI» М. Гончара, амбітний геоекономічний проєкт колишнього Радянського Союзу з постачання нафтогазової сировини до Західної Європи із самого свого початку наприкінці 1960-х років мав латентну стратегічну мету. Ішлося про те, щоб за рахунок масштабного нарощування експорту вуглеводнів за межі «залізної завіси» зробити Західну Європу залежною від Москви у сфері економіки, а згодом і політики, а нейтральні Австрію та Фінляндію – більш прихильними до Москви (URL: <https://geostrategy.org.ua/media/statti/gibrydna-strategiya-povernennya-rf-na-naftovuyu-i-gazovuyu-rynku-yevropy>).

На радянські наміри узалежнення провідної економіки Європи від постачань газу зі Сходу вказують і російські експерти, які акцентують увагу на фрагменті записки МЗС СРСР «Про політичну лінію та деякі практичні кроки СРСР у зв'язку з утворенням у ФРН уряду Віллі Брандта», що була представлена для ЦК КПРС 1 грудня 1969 р.: «Важливе значення може мати досягнення домовленості про постачання до ФРН радянського природного газу. Йдеться про укладення контракту, який діяв би протягом двох десятиків років і поставив би до певної міри залежності від Радянського Союзу таку найважливішу сферу народного господарства ФРН, як енергетика» (URL: <https://texty.org.ua/fragments/114169/zavershennya-ponad-pivstolitnoyi-epohy-eksportu-rosijskoho-hazu-do-yevropy-cherez-ukrayinu-malovidomi-istorychni-fakty>).

За спогадами В. Діяка, члена-кореспондента Академії гірничих наук України, який був на керівних посадах української державної компанії «Укргазпром» у 1972–1998 рр. і брав безпосередню участь у проєктах будівництва радянських газопроводів, на початку 1980-х років радянським керівництвом була остаточно сформульована стратегічна мета створення трансконтинентальних газотранспортних систем Схід – Захід: «ЦК КПРС ставить завдання з будівництва газогонів, які дадуть змогу постачати до Західної Європи до 70 % необхідного газу – так вдасться домогтися того, що європейські країни будуть цілковито залежними від радянських енергоресурсів... СРСР зможе економічно та політично впливати на Західну

Європу. Крім того, це надасть можливість звести вплив США на європейські країни до мінімуму, що сприятиме перетворенню СРСР на світову наддержаву» (URL: <https://www.facebook.com/rok.org.ua/posts/отже-звершилося-київ-вистояв-під-натиском-троянських-коней-кремля-в-єс-не-спокус/903216158651053>). Головним інструментом газової експансії в Європу стало російське ПАО «Газпром», яке з часом перетворилося на державу в державі і вже могло диктувати свої умови Кремлю. Хоча в більшості випадків інтереси обох співпадали. Державні російські цивільні і військові структури за кордоном усіма способами захищали інтереси держмонополіста.

З іншого боку, близькосхідні імпортери також дуже цікавилися можливістю постачати свої нафту і газ на надприбутковий та дуже ємний (особливо у минули роки) європейський ринок. Це стосувалося і Королівства Саудівська Аравія, і її традиційного антагоніста Ірану, і маленького за розмірами Катару, який насправді посідає третє місце за РФ та Іраном за підтвердженими покладами природного газу на власній території (URL: <https://merikator.org.ua/dovidnyk/spysok-krajin-za-zapasamy-pryrodoho-hazu>).

До того ж катарський газ дешевший і значно якісніший за російський. І якщо б він свого часу постачався трубопроводами до Євросоюзу, то «Газпром» втратив би багатомільярдні прибутки і, хтозна, може, через відсутність надприбутків російська армія була б не такою агресивною, як сьогодні.

Торкаючись теми газогону Катар – ЄС, слід звернути увагу на той факт, що найбільш економічно привабливий газотранспортний маршрут не може оминати територію Сирії. Тому, напевно, можна вважати лише «збігом обставин» те, що радянсько-сирійські відносини починають набирати обертів саме з приходом до влади в Сирії у 1970 р. Х. Асада, батька теперішнього втікача до Москви Б. Асада. Цей сплеск радянсько-сирійської дружби відбувся майже одночасно з появою у грудні 1969 р. зазначеної вище записки МЗС СРСР для ЦК КПРС, де йшлося про початок реалізації проекту «газової експансії» проти Західної Європи. Ще один факт для підтвердження «збігу обставин» полягає в тому, що радянсько-сирійська співпраця у військовій сфері почалася значно раніше – у 1950-х роках, ще за часів правління М. Хрущова. Холодна війна була в розпалі, і СРСР всіляко намагався посилити свої позиції по всьому світу, зокрема в такому важливому регіоні як Близький Схід. М. Хрущов побачив у Дамаску політичного партнера, з яким варто розвивати відносини. Через це у 1955–1957 рр. Дамаск і Москва уклали ряд договорів про постачання зброї до Сирії на суму близько 70 млн дол. (URL: <https://www.euointegration.com.ua/articles/2017/10/9/7071914>).

Однак справжня активізація двостороннього співробітництва почалася саме в 1970-х роках (водночас із газовою експансією Кремля в Західну Європу). Наприклад, після того як Асад-старший прийшов до влади, у порту Тартус була заснована матеріально-технічна частина ВМФ СРСР, яка пізніше, після розвалу СРСР, була перейменована в 720-й пункт матеріально-технічного забезпечення ВМФ Росії. Москва продавала Дамаску сучасну стрілецьку зброю, танки, ракети і багато іншого, що допомогло Сирії посилити

свою армію. Водночас із сирійської території активно працювала агентура КДБ. У цьому контексті слід враховувати ще два важливі аспекти: «єгипетський» та «ізраїльський».

На початку розвитку радянсько-арабських відносин Москва робила головну ставку на регіонального лідера того часу – Єгипет. Харизматичний єгипетський президент Г. Насер після відмови у підтримці з боку США і ворожих дій англо-франко-ізраїльської коаліції під час Суецької кризи 1956 р. звернувся за допомогою до СРСР. Розвиток двосторонніх відносин періодично ускладнювала занадто самостійна, на погляд радянського керівництва, політика Г. Насера, а також поразки арабської коаліції на чолі з Єгиптом у війнах з Ізраїлем. Дуже невдалою для арабів стала так звана «шестиденна війна» 1967 р., в якій єгиптяни втратили літаки і важку бронетехніку, а також території Синайського півострова і Сектор Газа. Через це Каїр звинувачував Москву у недостатній допомозі. Після смерті Г. Насера в 1970 р. наступний президент А. Садат проводив практично незалежний політичний курс, який привів країну до Кемп-Девідської угоди з Ізраїлем під егідою США (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/914153.html>).

І, навпаки, радянські відносини із Сирією в ці роки відрізнялися позитивною динамікою. Під час війни 1967 р. Сирія також втратила значну кількість важкого озброєння, яке постачалося СРСР, а також контроль за стратегічно важливими Голанськими висотами. Від захоплення сирійської столиці Дамаску ізраїльтян утримала тільки жорстка позиція Радянського Союзу. У таких умовах через три роки новий президент країни Х. Асад зробив ставку на розвиток політичних відносин з Москвою. Завдяки цьому СРСР отримав майже повністю підконтрольного союзника, через територію якого не міг бути прокладений газопровід до Європи, альтернативний газпромівським.

Проте у 2009 р. Доха й Анкара (які мали досить давні союзницькі відносини) запропонували прокласти через територію Сирії газопровід від Катару до Туреччини і далі до країн Євросоюзу. Однак Асад-молодший, який успадкував від батька не тільки країну, а й роль молодшого партнера Москви на Близькому Сході, відповів відмовою. Після цього сталися події Арабської весни і почалася сирійська громадянська війна. Традиційно найпотужнішою опозицією режиму Асадів у Сирії було місцеве відгалуження міжнародного радикального руху «Братів-мусульман». Наприклад, раніше тільки «брати» спромоглися відверто кинути виклик диктатору Х. Асаду і підняти збройне повстання. Однак після масового розстрілу «Братами-мусульманами» в 1979 р. курсантів артилерійського училища в Алеппо Асад-старший використав проти повстанців крупнокаліберну артилерію, а потім ввів спецназ, який знищив залишки джихадистів. Через це активність «братів» не проявлялася до 2000-х років. До речі, головним спонсором «Братів-мусульман» традиційно вважається Катар, який у 2017 р. навіть мав через це конфлікт з іншими арабськими монархіями на чолі з Королівством Саудівська Аравія (URL: <https://www.jewishpolicycenter.org/2009/02/28/from-hama-to-hamas-syriaislamist-policies>).

У громадянській війні в Сирії, що розпочалася у 2011 р., велику роль в опозиційних Асаду силах грали або самі «Брати-мусульмани», або ісламістські рухи, що спираються на ідеологічні підходи «братів». Якщо взяти до уваги, що Москва на першому етапі війни продавала озброєння як силовикам режиму, так і опозиційним угрупованням, можна припустити, що російську сторону в Сирії влаштовував або жорсткий авторитарний режим з подавленою опозицією, на кшталт того, який був при Асаді-старшому, або військово-політичний хаос, який також виключав можливість побудувати газогін сирійською територією, але вже через політичну нестабільність.

Проте все кардинально змінилося після приходу до влади в Сирії ісламістів із протурецького об'єднання «Хайят Тахрір аш-Шам» (HTS). Президент Р. Т. Ердоган із цього приводу одразу дав зрозуміти, що саме Туреччина вирішуватиме, який шлях обере нова влада в Дамаску, або Сирія залишиться, як мінімум, без турецької допомоги. У своєму інтерв'ю для найбільшого турецького державного інформаційного агентства "Anadolu Ajansı" турецький лідер наголосив про необхідність повернення на батьківщину понад 3,5 млн сирійських біженців, що перебувають на території Туреччини, втілення в життя новим сирійським керівництвом планів із зачищення території країни від іноземних військ (насамперед ізраїльських). Р. Т. Ердоган також підтвердив рішучість Анкари не допустити присутності в Сирії терористичних організацій, які становлять загрозу національній безпеці Турецької Республіки. «Туреччина покаже, що настав час нейтралізувати терористичні організації в Сирії. Ми зробимо це, щоб запобігти загрозі нашим південним кордонам. "Термін придатності" терористичної організації Робітничої партії Курдистану (РКК) та її відгалужень закінчився... ІДІЛ і РКК/YPG, будуть роздавлені в найкоротші терміни», – висловив свою позицію президент (URL: <https://www.aa.com.tr/ru/политика/турция-готоваподдержатъ-сирийцев-в-переходном-процессе/3430159>).

Майже одразу в турецьких ЗМІ та аналітичних центрах на кшталт проурядового SETA з'явилися матеріали щодо можливого реанімування проєкту 2009 р. щодо транспортування природного газу за маршрутом Катар – Сирія – Туреччина – Європа. Зокрема, 14 грудня 2024 р. була опублікована стаття аналітика SETA Б. Оздемір, на яку потім було багато посилань у закордонних і вітчизняних ЗМІ. Дослідниця стверджувала, що план газопроводу «Катар – Туреччина», запропонований у 2009 р., після повалення 61-річного правління режиму Баас у Сирії, знову стоїть на порядку денному. Водночас Б. Оздемір звертає увагу на висновки експертки Центру глобальної енергетичної політики Колумбійського університету Е.-С. Корбо, яка вважає, що трубопровід є надто довгим, і учасникам проєкту доведеться брати на себе довгострокові зобов'язання. Експертка зазначає, що трубопровід може бути завершено до 2030 р., нагадавши про мету Європи до 2050 р. стати незалежною від постачання вуглеводнів із-за кордону. Е. Корбо підкреслює, що багатьом країнам усе ще буде потрібний природний газ до 2050 р., і трубопроводи є рішенням, яке має багато переваг порівняно з постачанням зрідженого

природного газу (ЗПГ). «Тим часом американські експортери ЗПГ також намагаються продавати свою продукцію на європейський ринок. Отже, це гонка. Чи дозволить Саудівська Аравія прокласти такий трубопровід через територію країни – окреме питання. Якщо турецькі гравці захочуть підписати ці угоди, то ситуація зміниться... Водночас Туреччина менше турбується про попит на газ і рада диверсифікувати свої джерела», – вважає американська експертка (URL: <https://www.setav.org/katar-turkiye-dogal-gaz-boru-hatti/baas-rejiminin-devrilmesiyle-tekrar-gundemde-katar-turkiye-dogal-gaz-boru-hatti>).

«Надаючи альтернативний маршрут для катарського газу, трубопровід може знизити залежність від морських вузьких місць, таких як Ормузька протока і Баб-ель-Мандебська протока», – підкреслив Д. Даргін, старший експерт з енергетики та клімату країн Близького Сходу та Північної Африки (URL: https://www.dialog.ua/business/307587_1736425825).

У статті аналітика SETA Х. Байкара, яку було опубліковано 24 грудня 2024 р., цитується виступ турецького міністра енергетики та природних ресурсів А. Байрактара щодо перспективності реалізації цього проєкту. На думку експерта, запланований трубопровід довжиною понад 1500 км має велике економічне та політичне значення, оскільки він проходить через багато країн. Однак для реалізації цього масштабного проєкту потрібна не лише регіональна стабільність, а й бажання співпраці між країнами. У цьому контексті той факт, що нова сирійська адміністрація висловила намір налагодити позитивні відносини як з Туреччиною, так і з іншими країнами регіону, особливо з Катаром, надає важливу можливість для успішної реалізації проєкту. Сьогодні Катар вважає за краще транспортувати свій природний газ здебільшого через системи ЗПГ. Але навіть враховуючи гнучкість маршрутів постачання ЗПГ, транспортування «звичайного» природного газу трубопроводом має свої переваги. У довгостроковій перспективі реалізація такого проєкту здешевить для країн ЄС отримання цінного енергоресурсу, врятує Європу від російського газу та зробить Катар більш важливим гравцем на європейських енергетичних ринках, підкреслив Х. Байкар (URL: <https://www.setav.org/katar-turkiye-dogal-gaz-boru-hatti/katar-turkiye-dogal-gaz-boru-hatti-neden-onemli>).

Одразу два повідомлення протилежного характеру з'явилися 8 січня 2025 р., які активно поширювалися іноземними та українськими ЗМІ. Анкарський Інститут російських досліджень (Rusen) на своєму акаунті в соціальній мережі "X" опублікував інформацію про початок переговорів між Туреччиною, Катаром і Саудівською Аравією про будівництво подвійного продуктопроводу через Йорданію та Сирію. Повідомлялося, що проєкт має на меті забезпечити альтернативу російським джерелам енергії та отримати доступ до європейського енергетичного ринку шляхом транспортування саудівської нафти та катарського природного газу до Європи (URL: <https://x.com/rusencenter/status/1877063216263544961>). Водночас турецьке Агентство новин Anka поширило заяву Міністерства закордонних справ Катару про те, що повідомлення про постачання Катаром газу до Європи через

Сирію та Туреччину є лише чутками (URL: https://ankahaber.net/haber/detay/turkiye_ve_katar_suriyeye_iki_enerji_gemisi_gonderirken_katar_suriye_ve_turkiye_uzerinden_avrupaya_gaz_sevk_etmeyi_planla_madigini_acikladi_214111).

Розділилися й думки експертів поза межами Туреччини. Як вважає цитований вище президент Центру глобалістики «Стратегія XXI» М. Гончар, реалізація проєктів транспортування газу через Сирію і Туреччину викликає великий сумнів. У цьому контексті насамперед ідеться про політико-економічний чинник. На думку експерта, незважаючи на всі бажання Туреччини, яка справді була і залишається зацікавленою, щоб усі газові потоки до Європи із Центральної Азії, Каспію та Близького Сходу йшли саме через її територію, сучасна Європа вже отримала урок від росіян, коли за дешевий газ потрібно платити занадто високу ціну. «У Євросоюзі не вважають, що мати справу з Ердоганом буде краще, ніж із Путіним чи тегеранськими аятолами», – підкреслює президент Центру (URL: <https://www.liga.net/economics/opinion/poydet-li-gaz-iz-katara-v-evropu-posle-porazheniya-kremlya-v-sirii>).

З іншого боку, у деяких спостерігачів виникла думка про те, що після знищення обох трубопроводів “Nordstream” і повалення режиму Б. Асада для Москви настає найгірший сценарій. Навіть якщо Кремль якимось чином переконає нове керівництво в Дамаску зберегти російські бази, що малоімовірно, Сирія, імовірно, стане енергетичним центром. Із занепадом і фактичним банкрутством «Газпрому», а також перспективою появи на європейському ринку ще одного великого конкурента Росія котитиметься до наступної економічної катастрофи.

Із цього приводу К. Елгенді, науковий співробітник відомого британського аналітичного центру “Chatham House”, який спеціалізується на аналізі енергетичної галузі, робить висновок, що ситуація в Сирії після звільнення від режиму Асадів може дозволити «відновити неактивний проєкт трубопроводу, який з’єднає родовища природного газу Катару з Туреччиною через Саудівську Аравію, Йорданію та Сирію». У разі його реалізації, вважає експерт, приз для переможця буде величезний.

Отже, проєкт транспортування катарського газу до Європи через сирійську і турецьку території передбачає як надвисокі прибутки, так і дуже великі ризики. Ідеться, наприклад, про можливе повернення нової сирійської влади до талібанівських практик керівництва країною. У такому випадку проєкт залишиться незавершеним. Безумовно, російська сторона намагатиметься всіляко перешкоджати створенню нового газотранспортного маршруту. Однак у разі спрямування зусиль усіх зацікавлених гравців на розв’язання цієї проблеми перешкоди будуть подолані. Крім економічної віддачі, треба очікувати нового потужного удару по московським політичним амбіціям і фінансам.

Українські біженці у країнах їх перебування наприкінці 2024 р.: процеси адаптації тривають

(Продовження. Початок у № 1)

Українські біженці у державах-реципієнтах: підсумки 2024 р.

Для визначення перспектив перебування українських біженців за кордоном треба враховувати, що на подальше ставлення до України загалом і до українських біженців зокрема з боку населення й державної та місцевої влади країн їх перебування впливає не лише динаміка російсько-української війни, а й економічні та соціально-політичні процеси в цих країнах. Зокрема, уже у середині 2023 р., незважаючи на теплий прийом мільйонів українських біженців у державах-членах у Європейському Союзі, офіційні особи ЄС мали побоювання щодо зменшення підтримки українських біженців, викликані уповільненням економіки, що особливо впливає на бідні сім'ї, а також повзучим впливом російської пропаганди. Тому одним з основних напрямів діяльності держав-реципієнтів із соціальної адаптації іммігрантів стали зусилля органів державної та місцевої влади, спрямовані на залучення українських біженців до національних ринків праці цих держав. Також державна й місцева влади країн перебування українських біженців вживали й інші заходи для їх подальшої адаптації з урахуванням своїх національних інтересів (Див. детальніше: Україна: події, факти, коментарі. Київ, 2024. № 1, 2). Подальший розвиток політики держав-реципієнтів щодо перебування в них українських біженців розглядатиметься нижче в процесі аналізу ситуації в конкретних країнах.

Німеччина. Як зазначалося на початку цієї праці, наприкінці жовтня 2024 р. «Німеччина з відривом, що зростає, залишається країною з найбільшою кількістю біженців з України в ЄС і світі – 1 млн 140,71 тис. на кінець жовтня, або 27,2 % від загальної кількості бенефіціарів у ЄС». Однак за лише місяць кількість біженців з України в цій країні зросла та, за даними Євростату, наприкінці листопада 2024 р. сягнула 1152,62 тис. осіб. Ці дані охоплюють лише офіційно зареєстрованих. У МВС Німеччини вважають, що ще 100 тис. не зареєстровано та перебувають у країні нелегально.

При цьому, як зазначалося в згадуваній попередній праці, серед країн Європи Німеччина вирізнялася дуже низьким рівнем зайнятості серед українських біженців. І це попри великі масштаби, високий рівень розвитку та галузевої диверсифікації німецької економіки. Так, за даними International Migration Outlook, оприлюдненими в листопаді 2023 р., лише 19 % українських біженців у Німеччині знайшли роботу. Мотивацію українців мігрувати до

Німеччини розкриває дослідження на базі аналізу результатів опитування «З Польщі до Німеччини. Нові тенденції міграції українських біженців», яке провели в серпні 2023 р. у Німеччині Міграційна платформа EWL та Центр Східноєвропейських студій Варшавського університету на замовлення Канцелярії Прем'єр-міністра Республіки Польща. Зокрема, «дослідження EWL показує, що на рішення біженців обрати Німеччину найбільше впливає соціальний фактор – наявність друзів і знайомих у цій країні (43 %). Також матеріальні питання, а саме: більш привабливі соціальні виплати в Німеччині (42 %), можливість накопичення більших заощаджень (38 %) та пропозиції роботи з вищою зарплатою (27 %)» (Див. детальніше: Україна: події, факти, коментарі. Київ, 2024. № 1, 2).

Водночас результати дослідження, проведеного Інститутом з дослідження ринку праці та кар'єри (IAB) у Нюрнберзі, що входить до структури Федерального агентства з праці (BA), відрізняються від наведених вище даних International Migration Outlook, оприлюднених у листопаді 2023 р., згідно з якими лише 19 % українських біженців у Німеччині знайшли роботу. Науковці IAB наводять такі дані за I квартал 2024 р.: у Литві працевлаштувалося 57 % українських біженців, у Данії – 53 %, Польщі – 48 %, Німеччині – лише 27 %. Однак у ряді країн інтеграція українців у ринок праці вдалася ще гірше: у Фінляндії, Норвегії, Румунії та Іспанії частка тих, хто пішов працювати, усе ще нижча 20 %. Тож Німеччина за цим показником – у середині списку з 26 європейських країн, дані з яких вивчалися.

Один з ключових висновків дослідження IAB є: частка тих українських біженців, хто працевлаштувався, одразу ж була вищою в тих країнах, у яких був високий попит на малокваліфіковані трудові ресурси. «Так, у Великій Британії вже в IV кварталі 2022 р., приблизно через пів року після прибуття основного потоку біженців, 56 % із них працювали. Високі показники були зафіксовані на той момент також у Литві (48 %), Нідерландах (46 %), Естонії (40 %), Данії (39 %) та Польщі (38 %). Водночас у ряді країн вони були істотно нижчими, наприклад у Швейцарії (12 %), Норвегії (11 %), Румунії (9 %), Хорватії (8 %). Тож Німеччина з показником близько 20 % уже тоді була в середині списку, зазначається в дослідженні. У ньому вказується, що відтоді цей показник повільно, але послідовно зростає, тоді як, наприклад, у Великій Британії практично не змінюється» (URL: <https://www.dw.com/uk/comu-bizenci-z-ukraini-maut-problemi-z-pracevlastuvannam-u-nimeccini/a-69733226>).

Також зазначимо, що причини розбіжності в оцінках ступеня зайнятості українських біженців у різних європейських державах між даними International Migration Outlook та Інституту з дослідження ринку праці та кар'єри (IAB) у повідомленнях ЗМІ, що їх опублікували, не пояснюються. Достеменно зауважимо, що такі розбіжності можуть бути пов'язані з методиками проведення зазначених досліджень, як то методики опитувань, відбір статистичних даних тощо.

Однак дослідження IAB викликає більше довіри, оскільки в повідомленні про нього наводяться певні пояснення та логічні обґрунтування.

Також у цьому «дослідженні аналізується і ряд інших чинників, що вплинули на темпи працевлаштування українців. Це і рівень безробіття в певній країні, і закони, що регулюють ринок праці та полегшують або, навпаки, ускладнюють наймання на роботу, наявність вільних місць у дитячих садках. У цьому випадку це стало вельми вагомим чинником, адже абсолютна більшість біженців з України – жінки, причому дуже багато хто приїхав з малолітніми дітьми. І тут слід мати на увазі, що в Німеччині, особливо в західних федеральних землях, проблема дефіциту місць у дитячих садках стоїть дуже гостро...

Важливу роль, підкреслюється в дослідженні, зіграло також і те, наскільки в країні, що приймає біженців, поширене знання англійської мови, якою приїжджі з України найчастіше володіють. Це одне з пояснень порівняно швидкого працевлаштування не тільки у Великій Британії, а і в таких західноєвропейських країнах, як Данія та Нідерланди, де англійською володіє дуже великий відсоток населення. Тож можна припустити, що в Польщі, у свою чергу, зіграла роль відносна близькість польської та української мов, а в Литві та Естонії – володіння місцевими жителями англійською та/або російською мовами. Ще один фактор, що сприяв швидшому й успішнішому працевлаштуванню, – наявність у країні, яка прийняла українських біженців, української діаспори, що склалася раніше. У дослідженні як приклад називають Польщу, Італію та Чехію.

Ці та інші висновки на сайті ІАВ прокоментували дві наукові співробітниці цього інституту, які входили до авторського колективу. «Високі показники працевлаштування спостерігаються саме в тих країнах, які досі робили ставку на тимчасове перебування біженців, а не на їх довгострокову інтеграцію. У цих країнах біженцям швидко знаходять роботу, яка не потребує особливої кваліфікації та часто пов'язана з поганими умовами праці. Вони найчастіше працюють лише кілька годин на тиждень, часто мають тимчасові трудові договори на дуже короткий термін і виконують роботу, яка часто нижча за їхню кваліфікацію», – наголосила К. Гатскова (Kseniia Gatskova), яка теж родом з України. Так, у Данії, за її словами, більшість біженок працюють прибиральницями, у Нідерландах їх викликають на роботу тільки час від часу (on the call jobs). Натомість інші країни зробили ставку на довгостроково орієнтовану інтеграцію біженців у ринок праці та керувалися принципом «спочатку – мова». К. Гатскова послалася на наукові дослідження, згідно з якими такий підхід забезпечує більш стабільні трудові відносини, що, зрештою, приносить більше користі як самим біженцям, так і країні, яка їх приймає» (URL: <https://www.dw.com/uk/comu-bizenci-z-ukraini-maut-problemi-z-pracevlastuvannam-u-nimeccini/a-69733226>).

Як зазначають оглядачі німецьких ЗМІ, «у 2022–2023 рр. прийом та інтеграція в Німеччині українських біженців відбувалися на тлі постійного потоку заяв бізнесу та публікацій у ЗМІ про хронічний брак кадрів у найрізноманітніших галузях і сферах, насамперед фахівців та кваліфікованих працівників. Тому були великі надії на досить швидке заповнення хоча б

частини вакансій українськими біженцями, тим паче що понад половини біженців у працездатному віці мають вищу освіту. Ось чому в Німеччині, на відміну від інших країн ЄС, не стали підштовхувати біженців до якнайшвидшого працевлаштування на будь-яку, навіть некваліфіковану роботу, а зробили ставку спочатку на багатомісячні мовні курси. Ідея полягала в тому, що у випускників цих курсів буде більше шансів одразу влаштуватися за фахом. Однак до осені 2023 р. стало зрозуміло, що ця концепція не дала бажаного результату, і уряд Німеччини змінив курс». Для стимулювання інтеграції українських біженців до німецького ринку праці у ФРН 18 жовтня 2023 р. було започатковано державну програму, що отримала назву Jobturbo (можна перекласти як «працевлаштування в турборежимі»). Її представив міністр праці ФРН Г. Гайль, який заявив: «Мовний бар'єр знижується. Настав час іти працювати». Підбиваючи підсумки першого року програми Jobturbo, канцлер Німеччини О. Шольц повідомив, що станом на липень 2024 р. у ФРН працевлаштовано 266 тис. громадян України, це збільшення порівняно із жовтнем 2023 р. на 71 тис. осіб.

Одночасно кількість працевлаштованих громадян з тих восьми країн, з яких до Німеччини прибуває найбільша кількість шукачів притулку, досягла 704 тис., тут теж збільшення на 71 тис. Таким чином, на німецький ринок праці, який відчуває дефіцит кадрів, причому не тільки кваліфікованих, останніми роками надійшов у сумі майже 1 млн працівників із числа біженців. Що одразу ж впадає в око, коли бачиш ці цифри: громадяни України працевлаштовуються значно вищими темпами, ніж біженці з восьми інших країн, адже в обох випадках приріст становив 71 тис., тільки в українців вихідна база була значно нижчою.

Водночас, зазначає оглядач А. Гурков, «якщо ж подивитися з іншого боку і врахувати, що, за даними Федерального агентства з праці, з усіх українських біженців, які приїхали в Німеччину на початок 2024 р., працездатними вважалися близько 530 тис., то виходить, що з них на роботу влаштувалися вже трохи більше половини, якщо врахувати й тих, хто зайнятий неповний день. Судячи з усього, помітне поліпшення ситуації настало в червні та липні 2024 р., оскільки до травня Німеччина змогла працевлаштувати менше українців, ніж планувалося» (URL: <https://www.dw.com/uk/266-tisac-ukrainciv-pracevlastovalisa-u-frn-ce-bagato-ci-malo/a-70384373>).

До того ж кількість працюючих у Німеччині українських біженців поступово зростала й надалі. Так, за підсумками серпня 2024 р., за даними Федерального агентства з праці, у Німеччині працювало вже 272,4 тис. українських біженців.

Утім, як зазначають німецькі ЗМІ, у Німеччині в економіці та суспільних настроях у грудні 2024 р. відбувалися «швидкі зрушення, які в 2025 р. можуть побічно й навіть прямо позначитися на українських біженцях, які перебувають у цій країні». Вони наводять кілька тривожних для німецького ринку праці повідомлень, що прийшли лише за листопад й грудень 2024 р., у яких ідеться,

що ряд великих компаній (великий постачальник компонентів для автопрому німецький концерн “Bosch”, американський автобудівник “Ford”, німецький технологічний та сталеливарний концерн “Thyssenkrupp”, німецький розробник програмного забезпечення “SAP”, автомобільний концерн “Volkswagen” та ін.) мають намір у найближчому майбутньому скоротити кількість робочих місць на своїх підприємствах».

Німецькі ЗМІ підкреслюють, що «далеко не у всіх випадках ідеться про негайні масові звільнення, у деяких компаніях скорочення штатів розтягнеться на кілька років. Проте все це призведе до зниження попиту на працівників та, відповідно, кількості вакансій... Згідно з опублікованим 19 грудня 2024 р. Федеральним об'єднанням торгово-промислових палат Німеччини (DINК) опитуванням серед 23 тис. німецьких фірм, брак персоналу опустився, з точки зору підприємств, на четверте місце серед основних ризиків для ведення бізнесу – після слабкого попиту на внутрішньому ринку, незадовільних політичних рамових умов і високих витрат на оплату праці. Якщо у 2022 р. 53 % опитаних DINК фірм скаржилися на те, що не можуть знайти відповідних працівників на наявні вакансії, то тепер цю проблему відчують лише 43 % підприємств. Одночасно знижується готовність німецьких фірм розширювати штати та наймати нових співробітників».

Тому, вважають оглядачі деяких німецьких ЗМІ, на українських біженців чекає у 2025 р. незвична ситуація в тому сенсі, що «готовність німецьких фірм наймати нових співробітників, тим більше які не дуже добре або навіть погано володіють німецькою мовою, може виявитися істотно нижчою, ніж була в попередні два роки, особливо якщо йтиметься про робочі місця, що передбачають високий чи навіть середній рівень кваліфікації».

До того ж – і це теж відносно новий тренд – серед мешканців Німеччини почала зростати кількість тих, хто з економічних міркувань сумнівається в доцільності прийому біженців. Причому можна виходити з того, що неспокій, що зростає, викликає не стільки інтеграція іноземців на ринку праці (основна частина німецького суспільства цілком усвідомила необхідність трудової міграції для подолання дефіциту кваліфікованих кадрів, який зовсім не зник, а лише трохи знизився), скільки державні витрати на утримання претендентів притулку у ФРН. Про це свідчить дослідження, проведене Експертною радою з питань інтеграції та міграції (SVR). При цьому в місцевих ЗМІ висловлюється думка, що неспокій стосовно доцільності прийому біженців німців може посилюватися завдяки політичній риториці напередодні позачергових парламентських виборів у лютому цього року. Однак основна частина німецького суспільства цілком усвідомила необхідність трудової міграції для подолання дефіциту кваліфікованих кадрів, який зовсім не зник, а лише трохи знизився (URL: <https://www.dw.com/uk/comu-ukraincam-u-frn-krase-pokvapitisa-iz-pracevlastuvannam/a-71130758>).

У цьому контексті більш проблемним для українських біженців у Німеччині буде отримання саме висококваліфікованої роботи. Показова в цьому плані ситуація в німецькій медицині. «Згідно з дослідженням,

проведеним виданням “Die Welt”, з моменту повномасштабного вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 р. до Німеччини прибуло понад 1 тис. 600 українських лікарів, лише 187 з них отримали ліцензію на медичну практику». При цьому в серпні 2024 р. ще близько 1 тис. 400 заявок перебувають на розгляді у відповідних інстанціях.

Німецькі ЗМІ повідомляють, що українські лікарі «повинні представити цю величезну кількість документів, які детально описують кожен аспект їхньої освіти. І навіть якщо ваш університет зараз не розташовано в зоні бойових дій і ви можете отримати документи, це може зайняти пів року, а переклад (німецькою мовою) коштуватиме тисячі євро. Наступна частина процесу – визнання освіти еквівалентною німецькому медичному ступеню. Через різні вимоги до кількості теоретичних іспитів та обсягу практичного досвіду в різних землях більшість іноземних лікарів повинна компенсувати різницю шляхом проходження стажування або складання іспитів – або й того, й іншого». За словами одного з українських лікарів, що працює у ФРН анестезіологом, цей процес триває дуже довго, багато місяців або навіть років. «Тим часом ви можете працювати медсестрою, якщо пощастить, або в супермаркеті, чи піцерії, якщо не пощастить», – зазначає він.

«Найбільша німецька профспілка лікарів “Marburger Bund”, так само критично ставиться до системи ліцензування лікарів-іноземців. Цей процес є невблаганно повільним, кажуть вони, частково через те, що у ФРН існує лише єдине відомство, яке проводить оцінку кваліфікації іноземних лікарів і яке значним чином недофінансовано та недоукомплектовано персоналом... Навіть після того як лікарі витримують довгі очікування, щоб отримати можливість скласти іспит, то професійна ліцензія часто видається їм лише на два роки, нарікають у Marburger Bund» (URL: <https://www.dw.com/uk/ak-likari-z-ukraini-i-sirii-butsa-ob-nimecku-burokraticnu-stinu/a-70121714>).

До речі, як зазначалося в дослідженнях стосовно українських біженців у Німеччині, проведених раніше в СІАЗ НБУВ, ліцензування у ФРН за своїм фахом потребують не лише лікарі, а й фахівці-іноземці з ряду інших спеціальностей. Тому варто очікувати, що принаймні протягом 2025 р., цілком вірогідно – і довше, навряд чи багато українських біженців у Німеччині знайдуть висококваліфіковану роботу, що відповідає їхній спеціальності.

Стосовно ж некваліфікованої роботи, то видається, що для українських біженців з їхнім рівнем володіння німецькою мовою серед представлених на сайтах з пошуку роботи «пропозицій роботи найбільше варіантів на складах, а саме пакування чаю “Lipton”, косметики “Make up”, шоколаду “Mondelez”» тощо. Наприклад, працівнику на складі одягу “Adidas” обіцяють 2,6 тис. євро «чистими», робота по 10 год п’ять днів на тиждень. «Посудомийники можуть заробляти від 1 тис. 400 євро... на місяць “чистими”, при цьому у вакансії зазначається, що це стартова ставка і надалі оплата підвищується». Враховуючи, що серед українських біженців домінують жінки, то для них могла б підійти робота «доглядальниць за літніми людьми, із можливістю проживання. За таку роботу платять від 1,5 тис. євро “чистими” ...», але для

працевлаштування потрібно володіти німецькою хоча б на базовому рівні» (URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/solidniy-zarobitok-ki-vakansiyi-proponuyut-1737388008.html>).

Чехія є третьою державою-реципієнтом у Європі за кількістю прийнятих українських біженців, але ситуація із працевлаштуванням і, головне, із користю для країни від приймання українських біженців істотно вирізняється. Великий потік українських біженців рушив до цієї країни ще на початку повномасштабного російського воєнного вторгнення. Як повідомив Євростат, уже за підсумками березня 2022 р. у Чехії було зареєстровано 250,2 тис. українських біженців. На кінець лютого 2023 р. право тимчасового захисту на території Чехії мали вже 447,8 тис. громадян, що прибули сюди з України. Однак після проведення перереєстрації українських біженців наприкінці березня 2023 р. право тимчасового захисту на території Чехії мали лише 325,2 тис. осіб. Це не означає, що 122,6 тис. осіб залишили Чехію лише протягом березня 2023 р. Процес імміграції українських біженців з Чехії відбувався значно повільніше. Просто результати його були зафіксовані у березні 2023 р. після перереєстрації українських біженців на право тимчасового захисту на території Чехії. Однак згодом імміграція українських біженців до Чехії знову посилилась. Як зазначалось у попередньому розділі, за даними Євростату, наприкінці жовтня 2024 р. у цій країні було зареєстровано 379,37 тис. українських біженців, а наприкінці листопада 2024 р. – уже 385,19 тис.

Водночас українські біженці доволі активно інтегруються до чеського ринку праці. Як ідеться в дослідженні, опублікованому у квітні 2024 р. Міжнародною організацією з міграції (МОМ), яка об'єднує 175 країн, понад дві третини економічно активних біженців з України мають роботу в Чехії. При цьому, за даними опитування МОМ, 77 % біженців з України в Чехії є економічно активними, тобто людьми, які мають роботу чи активно її шукають. Згідно з результатами опитування, велику роль під час працевлаштування українців має знання чеської мови. Понад чотири п'ятих українських мігрантів, які говорять чеською мовою, були працевлаштовані. Найвища зайнятість серед тих мігрантів, які раніше працювали в Україні механізаторами, слюсарями, водіями, майстрами чи кваліфікованими сільськогосподарськими робітниками.

Утім, як зазначається в цьому дослідженні, майже третина українських мігрантів «стикається з фінансовими проблемами, оскільки вони не можуть покрити свої щоденні витрати. Проблеми виникають у людей, які вийшли на пенсію або перебувають у декретній відпустці та відпустці для догляду за дитиною. Більше половини біженців також не можуть сплатити непередбачені витрати у розмірі понад 13 тис. 600 крон (536 євро). Навіть серед мігрантів, які працюють, близько третини респондентів не можуть покрити такі витрати. Більшість біженців покладаються на кілька джерел доходів для оплати за проживання. Більше половини назвали дохід від працевлаштування як одне з джерел, близько двох чвертей – підтримку з боку держави, третина –

підтримку з боку сім'ї чи спільноти, а чверть – також зі своїх заощаджень. Більше половини біженців (56 %) мешкають у звичайному житлі, що винаймається».

При цьому «більшість біженців хочуть повернутися до України (69 %). Лише 12 % опитаних повертатись не планують. Решта поки не впевнена, чи повернуться вони» (URL: <https://ruski.radio.cz/dve-treti-ekonomicheski-aktivnyh-bezhencev-iz-ukrainy-imeyut-rabotu-v-chehii-8813592>).

Утім, у середині грудня 2024 р. у деяких ЗМІ з'явилась інформація, що, за оцінкою чеської влади, близько 60 % українських біженців планують залишитись у Чехії після закінчення війни. Однак при цьому не повідомлялось, ідеться про якийсь період часу перебування в Чехії чи про постійне проживання. Також не пояснюється методика проведення цієї оцінки. Утім, як вважає голова МВС Чеської Республіки В. Ракушан, «наразі Чехія не в змозі довго утримувати іноземних працівників, насамперед кваліфікованих: чверть із них протягом двох років залишає країну. Така ситуація негативно впливає на конкурентоспроможність Чехії». При цьому, «за даними Департаменту із зайнятості, на кінець першого півріччя 2024 р. у Чехії було працевлаштовано понад 827 600 іноземних громадян. З них майже 286 тис. 256 прибули з України». Тобто понад 34 % іноземців, які працюють у Чехії – українці (URL: <https://ruski.radio.cz/chehiya-ne-sposobna-uderzhivat-inostrannyh-rabotnikov-chetvert-uezzhaet-v-8834628>).

Також, оцінюючи перспективи українських біженців залишитися в Чехії після закінчення війни, треба враховувати настрої місцевого населення, серед якого зростає незгода щодо дій уряду Чехії на підтримку України. Так, із понад тисячі опитаних Центром досліджень громадської думки Соціологічного інституту Академії наук Чехії (CVVM) «у жовтні – листопаді 2024 р. 30 % категорично не згодні з діями чеського уряду, ще 28 відсотків – радше не згодні. Підтримали дії уряду на допомогу Україні 36 відсотків чехів. Незгода з кроками уряду на підтримку України зросла за минулий рік на 4 %, при цьому кількість категорично не згодних збільшилася на 5 відсотків. Згода натомість упала на 7 %. Безпосередньо після початку повномасштабної російської агресії проти України з підтримкою Києва чеським урядом були згодні 58 % опитаних тоді, 35 % чехів її відкидало» (URL: <https://ukraina.radio.cz/u-chehiyi-zrostaye-nezgoda-z-diyamy-uryadu-na-pidtrymku-ukrainy-8840648>).

Водночас, згідно з даними Міністерства праці та соціальних питань Чехії, оприлюдненими місцевими ЗМІ у вересні 2024 р., у Чехії доходи від податків та страхування, які сплачують біженці з України, вже перевищують бюджетні витрати на них. Зокрема, впродовж перших шести місяців 2024 р. на потреби українських біженців треба було виділити 7,3 млрд крон (понад 290 млн євро), однак дохід бюджету Чехії від платежів, отриманих від українських біженців за цей самий період, становив 11,7 млрд крон (понад 465 млн євро). Тобто доходи від платежів, отриманих від українських біженців, перевищували витрати бюджету Чехії на їх потреби на 4,4 млрд крон

(понад 175 млн євро). При цьому у Міністерстві праці та соціальних питань Чехії зауважили, що «біженці з України вже давно дають у наш бюджет набагато більше, ніж ми витрачаємо на допомогу співвітчизникам. Вони є для нас надбанням, а не тягарем».

«Офіційні дані свідчать про те, що у середньому допомога на одного біженця, який подає заяву, становить 7336 крон (291 євро), що містить в собі гуманітарну допомогу та підтримку в оплаті житла. Проте на кінцевий розмір допомоги впливають певні фактори, а саме місце перебування біженця. Водночас у міністерстві наголошують, що більше гуманітарної допомоги отримують найбільш вразливі категорії населення, це близько 25 % біженців (93 тис. людей). Зокрема, ідеться про дітей, біженців похилого віку та людей з інвалідністю» (URL: <https://www.unian.ua/world/ukrajinci-v-chehiji-dohodi-vid-bizhenciv-perevishchili-vitrati-na-nih-12759375.html>).

Утім, як визнають чеські фахівці, українські біженці й надалі стикаються у Чехії з низкою соціальних проблем. Зокрема, як зазначає соціальний географ, співробітник факультету природничих наук Карлового університету Д. Дрбоглав на підставі дослідження, проведеного у 2022–2023 рр., українські біженці «успішно влилися у чеський ринок праці. Хоча це й специфічна група людей. На початку війни це були освічені жінки з дітьми, і проблема тут полягає в тому, що вони потрапили на так званий вторинний ринок: незважаючи на свою освіту та досвід, вони займаються низькокваліфікованою працею на низьких посадах. Причому українки це розуміють та незадоволені таким становищем... Дослідження показує: українок не влаштовує, що, порівняно з чеськими колегами, їх часом принижують. Їх не влаштовують умови праці і, зрозуміло, зарплата, яка нижча за звичайну. Це схоже на недооцінку, а в деяких випадках і на реальну експлуатацію – на додаток до незадовільних умов роботи».

Щодо вивчення чеської мови, то, як показує дослідження, теж є проблема: бар'єром для подальшого інтенсивного вивчення чеської стає те, що біженці на це просто не мають часу. І це логічно, адже вони мають заробляти, дбати про себе та дітей, про сім'ю. Держава також зменшила спектр можливостей для вивчення мови – не пропонується курсів у необхідній кількості та потрібній якості, пояснює соціальний географ Д. Дрбоглав (URL: <https://ruski.radio.cz/ukrainskie-bezhenki-v-chehii-ekspluataciya-i-nizkokvalificirovannyi-trud-8824161>).

Не можна говорити, що чеська влада не вживає певних заходів для залучення українських біженців до роботи на посадах, що потребують високої кваліфікації. Але на цьому шляху існують вагомні перепони. Як зазначають чеські ЗМІ, «хвиля біженців із України може принести велику користь чеській системі охорони здоров'я, якій уже тривалий час бракує лікарів, медсестер та іншого персоналу». Для українських лікарів найбільшою перешкодою є мовний бар'єр, а ще тривалість процесу апробації і подальшої практики, який вони мусять відбутися, перш ніж зможуть лікувати пацієнтів. «Ми сподівалися, що процес залучення українських лікарів і медиків піде швидше. Нині в різних

фазах підготовки до апробації чи нострифікації перебуває близько 1500 людей, але більшість їх – не лікарських професій, це медсестри, психологи чи фізіотерапевти», – зазначив інтернет-виданню “Novinky.cz” заступник міністра охорони здоров’я Я. Дворжачек.

«За даними Інституту післядипломної освіти в галузі охорони здоров’я, від 2022 року апробаційний іспит склали 355 лікарів, 34 стоматологи і 9 фармацевтів з України... І тільки після того, як українські чи й інші лікарі з країн поза межами Європейського Союзу складуть у Чехії непростий іспит, вони набувають тих самих прав, як і випускники чеського вишу. Нині до іспиту готуються й далші українські медики – хоча, за словами Бродського, зацікавленість у цьому порівняно з часом початку повномасштабної агресії Росії проти України знижується», – зазначив речник Інституту післядипломної освіти в галузі охорони здоров’я Я. Бродський (URL: <https://ukraina.radio.cz/ukrayinski-likari-vstupayut-u-chesku-systemu-ohorony-zdorovya-povilno-golovnyu-8838724>).

Отже, як засвідчив проведений вище аналіз, подальше перебування українських біженців у Чехії та Німеччині залишатиметься для них доволі складним саме через проблеми їх соціально-економічної адаптації.

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України

Під головуванням президента НАН України академіка А. Загороднього 22 січня 2025 р. відбулося чергове засідання Президії НАН України.

Під час засідання було заслухано дві наукові доповіді.

З доповіддю «Шляхи посилення ефективності дії ліків» виступив завідувач відділу Інституту біології клітини НАН України член-кореспондент НАН України Р. Стойка.

Він поінформував про важливі дослідження, що проводяться в Інституті біології клітини, з визначення шляхів усунення недоліків, притаманних багатьом лікарським засобам, таким як неадресна дія ін’єктованих ліків, і, як наслідок, гепатотоксичність, кардіотоксичність, нефротоксичність, нейротоксичність, генотоксичність, імуносупресивна дія. Ще однією важливою вадою протипухлинних і протитуберкульозних ліків є їхня погана розчинність у воді та швидкий (упродовж 6–12 місяців) розвиток множинної медикаментозної резистентності.

У процесі досліджень науковці виявили та розкрили біохімічний механізм появи специфічних глікомаркерів на поверхні відмираючих клітин, що має неабияке діагностичне і прогностичне значення, і є важливим для моніторингу лікування автоімунних та онкозахворювань. Також вони

показали механізми доставки в клітини протипухлинних ліків у складі нанорозмірних систем. Застосування лікувальних наноплатформ дало можливість посилити лікувальний ефект медикаментозних препаратів, подолати множинну медикаментозну резистентність, прискорити транспортування препаратів до клітин, підвищити стабільність вивчених препаратів, забезпечити їхню розчинність у водних середовищах і зменшити негативні побічні ефекти їхньої дії в організмі.

В обговоренні цієї доповіді виступили директор Інституту харчової біотехнології і геноміки НАН України академік НАН України Я. Блюм, директор Інституту високих технологій Київського національного університету імені Тараса Шевченка доктор хімічних наук І. Комаров, перший заступник генерального директора з наукової роботи НТК «Інститут монокристалів» член-кореспондент НАН України В. Чебанов та в. о. академіка-секретаря відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології НАН України, директор Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України академік НАН України С. Комісаренко.

Далі з доповіддю «Перспективні нанорозмірні сегнетоелектрики, сумісні з напівпровідниковими технологіями» виступив завідувач відділу Інституту проблем матеріалознавства ім. І. М. Францевича доктор фізико-математичних наук Є. Єлісеєв.

Він розповів про проведені в інституті дослідження, завдяки яким створено новий науковий напрям досліджень «Кремнійсумісні наносегнетоелектрики» та запропоновано нову групу сегнетоелектричних наноматеріалів, які здатні задовольнити потреби сучасної індустрії виробництва напівпровідникових приладів.

Сегнетоелектричні наноматеріали, на відміну від класичних сегнетоелектричних матеріалів із структурою перовскіту, створені на основі простих оксидів та ковалентних нітридів, не потребують високих температур кристалізації, не втрачають кисень у процесі експлуатації, а також не містять свинцю та інших шкідливих елементів. Встановлені закономірності щодо фазових переходів у таких наносегнетоелектриках можуть бути реалізовані під час створення нових сучасних електронних пристроїв.

Під час досліджень доведено, що за рахунок розмірних і поверхневих ефектів, а також регулювання вмісту дефектів у нанорозмірних системах певних простих оксидів та нітридів виникає сегнетоелектричний стан. Це стало науковим підґрунтям для створення нового покоління сегнетоелектричних наноматеріалів на основі простих оксидів та нітридів для синтезу наночастинок і формування тонких плівок як активних елементів електронних схем, зокрема підзатворних діелектриків польових транзисторів, що є критично важливим для інтеграції сегнетоелектриків із сучасними технологіями напівпровідникового виробництва.

В обговоренні цієї доповіді виступили заступник директора Інституту проблем матеріалознавства ім. І. М. Францевича академік НАН України

С. Фірстов та директор НДІ фізики і хімії твердого тіла Ужгородського національного університету академік НАН України Ю. Височанський.

Насамкінець Президія НАН України розглянула кадрові та поточні питання (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 22.01*).

***

У Міжнародний день дітей-винахідників президент НАН України академік А. Загородній зустрівся з вихованцями Київської Малої академії наук учнівської молоді та вручив їм Подяки НАН України.

За доброю традицією 17 січня, у Міжнародний день дітей-винахідників, президент Національної академії наук України академік А. Загородній в будівлі Президії НАН України зустрівся з вихованцями Київської Малої академії наук учнівської молоді.

У зустрічі також взяли участь президент Малої академії наук України академік НАН України С. Довгий, директор Київської МАН кандидат хімічних наук І. Поліщук, її заступник Є. Куліш, наукові керівники учнів, представники НАН України.

«Прагнення винаходити – це природний стан усіх дітей. Усі діти – неабиякі творці та вигадники, адже вони здатні бачити та сприймати навколишній світ трохи інакше, ніж дорослі. Позаяк ваші думки та прагнення набагато менш обмежені усіякими умовностями та формальностями, ви здатні вразити нас своїми творіннями й винаходами», – зазначив академік А. Загородній у своєму вітальному слові.

Свої вітання дітям-винахідникам також висловив президент Малої академії наук України академік НАН України С. Довгий.

Президент НАН України вручив подяки від Національної академії наук України та Київської Малої академії наук учнівської молоді за високі результати у винахідницькій діяльності кращим юним винахідникам столиці, які неодноразово ставали переможцями найпрестижніших міжнародних та вітчизняних конкурсів, олімпіад та фестивалів.

Нагороди, зокрема, отримали:

– П. Большаков, випускник відділення інженерії та матеріалознавства Київської МАН та Політехнічного ліцею НТУУ «КПІ»;

– А. Мініцька, випускниця відділення інженерії та матеріалознавства Київської МАН та Технічного ліцею м. Києва;

– Р. Здоровило, випускник відділення інженерії та матеріалознавства Київської МАН та Політехнічного ліцею НТУУ «КПІ»

– О. Знаковський, вихованець відділення інженерії та матеріалознавства, учень 11 класу Політехнічного ліцею НТУУ «КПІ»;

– А. Хмелюк, вихованка відділення інженерії та матеріалознавства, учениця 11 класу Політехнічного ліцею НТУУ «КПІ»;

– С. Столяр, вихованка відділення інженерії та матеріалознавства, учениця 11 класу Політехнічного ліцею НТУУ «КПІ»;

– В. Рибачик, учень 11 класу Політехнічного ліцею НТУУ «КПІ»;
– І. Рибачик, учень 11 класу Політехнічного ліцею НТУУ «КПІ»;
– Я. Кренич, випускниця відділення хімії та біології та Природничо-наукового ліцею № 145;

– В. Романюга, випускниця відділення екології та аграрних наук та Українського медичного ліцею Національного медичного університету ім. О. О. Богомольця.

Подяки від НАН України та Київської МАН за високі досягнення у підготовці юних винахідників міста Києва також отримали наукові керівники:

– О. Козленко, завідувач наукової лабораторії криогенної техніки фізико-математичного факультету КПІ ім. Ігоря Сікорського, заслужений учитель України, керівник секції «Технології виробництва» відділення інженерії та матеріалознавства КЗПО «Київська Мала академія наук учнівської молоді»;

– С. Ігнатова, завідувач відділення інженерії та матеріалознавства Київської МАН;

– І. Комаров, учитель інформатики Політехнічного ліцею НТУУ «КПІ» м. Києва;

– О. Співак, викладач фізики Політехнічного ліцею НТУУ «КПІ» м. Києва;

– Д. Старокадомський, старший науковий співробітник Інституту хімії поверхні ім. О. О. Чуйка НАН України, кандидат хімічних наук;

– О. Довженко, учитель фізики ПЛ НТУУ КПІ, кандидат фізико-математичних наук;

– Н. Рибачик, кандидат географічних наук, учитель географії Політехнічного ліцею НТУУ «КПІ»;

– Г. Мегалінська, кандидат біологічних наук, керівниця секції «Охорона довкілля та раціональне природокористування» відділення екології та аграрних наук Київської МАН, доцент кафедри Українського державного університету ім. М. Драгоманова.

Після вручення нагород юні винахідники столиці отримали чудову нагоду відвідати кабінет-музей академіка Б. Патона. Екскурсію провів академік НАН України С. Довгий, який поділився власними спогадами про легендарного українського вченого.

Такі зустрічі юних винахідників із президентом НАН України у стінах Президії Національної академії наук України завжди є надихаючими та гарним стимулом для майбутніх наукових звершень юнаків та дівчат (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 20.01*).

***

Національна академія наук України оголошує про відкриття вакансій дійсних членів (академіків) та членів-кореспондентів НАН України.

Президія Національної академії наук України на своєму засіданні 22 січня 2025 р. прийняла постанову № 16 «Про відкриття вакансій дійсних членів (академіків) та членів-кореспондентів Національної академії наук

України», на виконання якої опубліковано оголошення в газеті «Урядовий кур'єр».

Відповідно до п. 5 Статуту Національної академії наук України, дійсними членами (академіками) НАН України обираються члени-кореспонденти НАН України, які створили визнані вітчизняною та світовою науковою спільнотою наукові школи, запропонували підхід до вирішення наукових проблем, що мають велике теоретичне чи практичне значення, провадять активну науково-громадську діяльність. Членами-кореспондентами НАН України обираються доктори наук, які мають визнаний вітчизняною та світовою науковою спільнотою науковий доробок, вирішили наукову проблему, що має вагомим теоретичне чи практичне значення, провадять активну науково-громадську діяльність. Дійсними членами (академіками) та членами-кореспондентами НАН України можуть бути обрані громадяни України.

Право висувати кандидатів у дійсні члени (академіки) НАН України мають вчені ради наукових установ, атестованих відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», закладів вищої освіти (університетів та академій), дійсні члени (академіки) НАН України. Право висувати кандидатів у члени-кореспонденти НАН України мають вчені ради наукових установ, атестованих відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», закладів вищої освіти (університетів та академій), дійсні члени (академіки) та члени-кореспонденти НАН України.

Висунення кандидатів науковими установами, закладами вищої освіти проводиться на засіданнях учених або науково-технічних рад таємним голосуванням простою більшістю голосів.

Пропозиції щодо висунення кандидатів у дійсні члени (академіки) та члени-кореспонденти НАН України подаються до Президії НАН України протягом одного місяця від дня публікації цього повідомлення з доданням таких документів: подання (рішення ради із зазначенням результатів таємного голосування у разі висунення кандидата науковою установою, закладом вищої освіти або листа з відповідним мотивуванням у разі висунення кандидата членом Національної академії наук України), анкети наукового працівника (особового листка з обліку кадрів) з фотокарткою, автобіографії, копії першої сторінки паспорта громадянина України, дипломів про вищу освіту, присудження наукових ступенів та атестатів про присвоєння вчених звань, списку наукових праць, відзиву про наукову діяльність кандидата з основного місця роботи, письмової згоди кандидата на балотування у довільній формі із зазначенням однієї спеціальності та типу вакансії – без граничного віку або з граничним віком, згоди на збір та обробку персональних даних встановленого зразка. Документи подаються в одному примірнику в папці для паперів.

У разі неподання будь-якого із зазначених документів кандидат не може бути зареєстрований.

Документи подаються особисто або надсилаються поштою за адресою: Президія Національної академії наук України, вул. Володимирська, 54, Київ-54, 01601. Довідки за телефонами: 234-2150, 234-0707, 235-3055.

Документи приймаються до 24 лютого 2025 р. включно (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 24.01*).

Сучасні дослідження та розробки академічної науки

Відбулося засідання Наглядової ради при Національному дендрологічному парку «Софіївка» НАН України.

Засідання Наглядової ради при Національному дендрологічному парку «Софіївка» НАН України, створеної 11 січня 2023 р. Постановою Президії НАН України № 37, відбулося 23 січня 2025 р. До її складу ввійшли представники науково-дослідних установ відділення загальної біології НАН України, зокрема Інституту гідробіології НАН України, Інституту ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України, Українського ордена «Знак Пошани» науково-дослідного інституту лісового господарства та агролісомеліорації ім. Г. М. Висоцького Держлісагентства України та НАН України, а також Національного університету біоресурсів і природокористування України, Ради ботанічних садів і дендропарків України, Наукового товариства ім. Шевченка, Українського комітету Міжнародної ради з питань пам'яток і визначних місць (ICOMOS) та Національного комітету України з програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера» (МАБ).

Голова Наглядової ради академік НАН України В. Богданов відкрив засідання і стисло поінформував присутніх про особливості функціонування парку в умовах війни, підкресливши, що «Софіївка» є не лише науково-дослідною установою, а й об'єктом Національного надбання України, який потребує безперервного догляду. Було також наголошено на благодійній діяльності установи: задля реабілітації та психологічного розвантаження учасників бойових дій, членів їхніх родин і дітей загиблих воїнів «Софіївка» надає їм можливість безоплатно відвідувати території парку.

Далі в. о. директора Національного дендрологічного парку «Софіївка» НАН України кандидат біологічних наук В. Грабовий доповів про діяльність установи у 2024 р. Зокрема, він поінформував членів Наглядової ради про виконувани установою науково-дослідні теми (торік фахівці «Софіївки» працювали й досягли вагомих наукових результатів за такими трьома напрямками: теоретичні аспекти ревалоризації ландшафтів історичних парків; еколого-біологічні основи збагачення, збереження та ефективного використання флористичного різноманіття *ex situ* Правобережного Лісостепу України; теоретичні й прикладні основи збереження та розширення ресурсного потенціалу декоративних і плодових рослин, актуальних для використання в селітебних зонах України), її міжнародні контакти у галузі соціальної політики, науки та культури, національні й міжнародні

конференції, семінари та з'їзди, співорганізатором чи учасником яких став парк. Окремо було наголошено на залученні благодійних і громадських організацій до виконання значних обсягів ремонтно-реставраційних робіт для збереження основних об'єктів парку «Софіївка» та його розвитку.

Членів Наглядової ради також було ознайомлено із планами діяльності установи на 2025 р., зокрема з необхідністю збереження трудового колективу, підготовкою наукових кадрів, подальшим розширенням міжнародних контактів, заходами зі збереження окремих історичних об'єктів і господарських споруд парку. До слова, цьогоріч працівники «Софіївки» розпочали дослідження з популяційного моніторингу рідкісних та зникаючих видів трав'янистих рослин у природних та штучних фітоценозах Середнього Побужжя, а дослідження з ревалоризації садового середовища провадитимуть за екологічним, історико-культурним, ландшафтно-естетичним, соціальним, освітнім і науковим, економічним напрямками. Установа також планує провести на своїй базі два масштабні наукові заходи – Міжнародний конгрес з ландшафтно-архітектури і VIII Міжнародну наукову конференцію «Етноботанічні традиції в агрономії, фармації та садовому дизайні» – і продовжить готуватися до відзначення свого чергового великого ювілею – 230-річчя від часу заснування.

Член Українського комітету Міжнародної ради з питань пам'яток і визначних місць (ICOMOS) С. Козак і в. о. директора Національного дендрологічного парку «Софіївка» НАН України кандидат біологічних наук В. Грабовий ознайомили членів Наглядової ради з роботами щодо підготовки Номінаційного досьє парку до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (Національний дендрологічний парк «Софіївка» НАН України, Український інститут культурного надбання й Український національний комітет ICOMOS розробили це досьє відповідно до Конвенції ЮНЕСКО про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини, ратифіковану Указом Президії Верховної Ради N 6673-XI (6673-11) від 04.10.1988, та Керівних настанов до імплементації Конвенції ЮНЕСКО про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (WHC.19/01 10 July 2019, UNESCO)) і процедурними питаннями щодо його подання на розгляд Комітету Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Як пояснив С. Козак, «Софіївку» пропонують номінувати на включення до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО за трьома критеріями, передбаченими для культурних парків, тобто парків, створених людиною, або тих, що мають важливе культурне, історичне чи археологічне значення (такими об'єктами можуть бути сади, архітектурні ансамблі або місця, пов'язані з важливими історичними подіями).

По-перше (відповідно до критерію I «Витвір творчого людського генія» (характерний для парків і садів, створених за унікальними архітектурними та ландшафтними концепціями)), парк «Софіївка» – це видатний твір садово-паркового й інженерного мистецтва, створений Л. Метцелем, який, використовуючи природній ландшафт місцевості, створив довершену

планувальну структуру, що органічно поєднала виняткову за своєю ефективністю гідросистему (включно з унікальною для паркової архітектури підземною річкою Ахеронт) і екстраординарні мегалітичні споруди.

По-друге (відповідно до критерію IV «Видатний зразок архітектурного або ландшафтного стилю» (ідеться про парки, які демонструють важливі стилістичні періоди)), «Софіївка», задумана, спланована і створена з кінця XVIII до середини XIX ст., інтегруючи інженерні технологічні споруди до планувальної структури та створюючи культурний ландшафт, утілює ідеї античного світу в добу романтизму. Парк є видатним прикладом застосування філософських і просвітницьких принципів романтизму в садово-парковому мистецтві, що поєднує паркове й інженерне мистецтво одночасно, а світоглядні ідеї творців парку спричинили зміни у садово-парковому плануванні та його розвитку в Східній Європі.

Нарешті, по-третє (відповідно до критерію VI «Зв'язок з ідеями, віруваннями чи літературою» (наприклад, парки, пов'язані з релігійними обрядами чи філософськими концепціями)), цілісність садово-паркового комплексу «Софіївки» досягається завдяки формуванню основних елементів її просторових композицій і сюжетів на основі поезики міфів стародавніх Греції та Риму, що розкриває античну філософію буття в добу романтизму.

У створений культурний ландшафт «Софіївки» гармонійно вписалися паркові композиції – архітектурні споруди, мости, фонтани, водоспади, скульптури. Важливим елементом парку є велика кількість місцевих і екзотичних порід дерев і кущів, висаджених у певній культурній традиції. Пейзажні якості парку тісно взаємопов'язані з його просторовими осями. Одна з них – головна – простягається зі сходу на захід. Її початком є Літній палац з оранжереями, розташований у найвищій точці парку, на плато. Від Літнього палацу, через партер і далі, на Площу Зборів і Нижній став, відкриваються далекі перспективи, грандіозний краєвид на долину річки Кам'янки. Другою віссю є вісь води, утворена інженерними гідроспорудами, озерами, шлюзами, численними водоспадами, підземною річкою та річкою Кам'янкою.

Найподібнішими до української «Софіївки» парками, які поєднують різноманіття садово-паркових споруд із природним ландшафтом і занесені до Списку об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, є культурний ландшафт Ледніце-Валтіце (Чехія), «Паркове королівство» Дессау-Верліц (Німеччина), Парк Мускауер / Парк Мужаковський (Німеччина – Польща), гірський парк Вільгельмсгехе (Німеччина).

Під час обговорення члени Наглядової ради додатково розглянули питання кадрового складу установи, забезпеченості лабораторним і господарським обладнанням, діяльності служби охорони парку, взаємодії з органами виконавчої влади, підтримки наукових колекцій, екскурсійної діяльності, співпраці із громадськими організаціями тощо.

За підсумками засідання Наглядова рада одностайно схвалила діяльність Національного дендрологічного парку «Софіївка» НАН України у 2024 р., відзначивши роботу кандидата біологічних наук В. Грабового із забезпечення

функціонування парку в умовах війни, та підтримала плани діяльності установи на 2025 р., зокрема щодо внесення парку до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 24.01).

***

В Інституті всесвітньої історії НАН України відбулася презентація монографії «Франція – Україна. Історія дипломатичних і військових відносин – 1991–2023».

У конференц-залі Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» 30 грудня 2024 р. відбулася презентація монографії старшого наукового співробітника відділу трансатлантичних досліджень, наукового співробітника, викладача університету Жана Мулена Ліон 3 (Франція) кандидата політичних наук О. Мітрофанової «Франція – Україна. Історія дипломатичних і військових відносин – 1991–2023» (“France – Ukraine. Une histoire des relations diplomatiques et militaires – 1991–2023”).

Книга вийшла французькою мовою у Парижі і привернула увагу дипломатів, представників наукової спільноти та експертного середовища до історії сучасних двосторонніх відносин між Францією й Україною.

Серед присутніх на заході були співробітники Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України», а також запрошені почесні гості – представники Посольства Франції в Україні, експерти-міжнародники, журналісти та колишні дипломати.

Із вступним словом виступив директор Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» член-кореспондент НАН України А. Кудряченко, який привітав поважних гостей і присутніх. Відомий учений-германіст зазначив, що на сучасному етапі деякі співробітники інституту вимушено залишили країну і працюють дистанційно за кордоном, проте жоден із них не втратив зв'язок з інститутом. А. Кудряченко підкреслив, що специфіка сприйняття українців у різних країнах істотно відрізняється, і важливим завданням для науковців установи, які перебувають за кордоном, є вивчення цього контексту, особливо ставлення до війни, до українців та підтримки України. Директор інституту подякував дипломатам Посольства Франції в Україні, колишнім послам України та іншим почесним гостям заходу, наголосивши на їхньому вагомому внеску в становлення та зміцнення української державності.

О. Мітрофанова висловила вдячність за інтерес до проблематики французько-українських відносин. Під час презентації вона представила різні аспекти цієї теми. Авторка докладно розповіла про джерела, залучені для написання монографії, та зазначила про труднощі, які виникали під час дослідження. О. Мітрофанова наголосила, що питання сучасних двосторонніх відносин між Україною та Францією майже не розглядалося в французькій історіографії.

У тематичному блоці, присвяченому дипломатичним відносинам, авторка акцентувала увагу на стереотипах, які існували серед французьких дипломатів у 1990-х роках і ускладнювали об'єктивне сприйняття України. Зокрема, для частини французьких політиків незалежність України видавалася «випадковістю історії». Українська дослідниця відзначила, що зміна поколінь у Франції стала чинником переосмислення цих уявлень. Сучасна французька молодь сприймає Україну як самостійну державу та важливу частину геополітичної реальності.

Дослідниця підкреслила роль Франції у підписанні Будапештського меморандуму та звернула увагу на важливий, але маловідомий документ – окрему декларацію від Франції до меморандуму. На думку О. Мітрофанової, потенціал цього інструменту залишається недооціненим українськими дипломатами.

Ще одним тематичним блоком, який виокремила дослідниця, є парламентське співробітництво між Верховною Радою України та Національною асамблеєю й Сенатом Франції. Вона зауважила, що цей напрям демонструє низьку ефективність. На думку французької сторони, однією з проблем було те, що Україна не змогла чітко визначити своїх очікувань від цієї співпраці й не ініціювала конкретних проєктів.

У тематичному блоці, присвяченому війні Росії проти України, авторка виокремила помилкові оцінки провідних французьких аналітиків щодо ймовірності російської агресії та обороноздатності України напередодні повномасштабного вторгнення Росії у 2022 р. Дослідниця здійснила класифікацію та аналіз шести основних французьких підходів до інтерпретації російсько-українського протистояння.

Наприкінці виступу О. Мітрофанова зосередила увагу на військовій допомозі Україні від Франції під час повномасштабної війни, детально проаналізувавши конкретні приклади постачання озброєння та проблеми, які супроводжували цей процес.

Загалом наукова робота О. Мітрофанової «Франція – Україна. Історія дипломатичних і військових відносин – 1991–2023» викликала значну зацікавленість серед присутніх на презентації. Після виступу авторки за участю представників інституту – заступника директора ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» з наукової роботи кандидата історичних наук В. Солошенко, завідувача відділу трансатлантичних досліджень кандидата історичних наук С. Толстова, головного наукового співробітника відділу теорії та методології всесвітньої історії доктора історичних наук, професора С. Стельмаха та запрошених гостей відбулася предметна дискусія, під час якої було обговорено ключові тези, представлені в монографії, а також актуальні питання та перспективи розвитку сучасних французько-українських відносин. Серед найвагоміших тем дискусії можна виокремити такі: вплив російського чинника на взаємини між Францією та Україною, еволюція ставлення французького суспільства до України за останні 30 років, причини відсутності у Франції історичних досліджень про сучасні французько-

українські відносини, питання українських біженців у Франції, здатність французької армії реагувати на сучасні виклики міжнародної ситуації, а також роль Франції у просуванні ідеї європейської стратегічної автономії. Ці питання дослідниця висвітлювала на міжнародних наукових конференціях у Києві та Парижі, взяла участь у прямих ефірах на французькому телебаченні, зробила низку публікацій у пресі (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 10.01).

***

На загальноакадемічному міждисциплінарному семінарі обговорили СоАлювання як нову складову системи антиоксидантного захисту клітини і новий механізм регулювання активності протеїнів.

В Інституті біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України 17 січня 2025 р. відбулося чергове засідання загальноакадемічного міждисциплінарного семінару у галузі природничих наук «Актуальні питання фізико-хімічної та математичної біології». Із доповіддю «СоАлювання як нова складова системи антиоксидантного захисту клітини і новий механізм регулювання активності протеїнів» виступив завідувач відділу сигнальних систем клітини Інституту молекулярної біології і генетики НАН України академік НАН України В. Філоненко.

Керівник семінару, заступник директора з наукової роботи Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України, завідувач відділу біохімії м'язів цього інституту академік НАН України С. Костерін у своєму вступному слові відзначив, що академік НАН України В. Філоненко є відомим ученим у галузі молекулярної біології та біохімії, який досяг істотних успіхів у вивченні особливостей функціонування PI3K/S6K-залежного сигнального шляху в клітинах ссавців у нормі й у разі патологій (злоякісної трансформації клітин), ідентифікації та характеристики пухлиноасоційованих антигенів людини з використанням SEREX-аналізу (SErological identification of antigens by Recombinant EXpression cloning). У 2020 р. доповідачеві спільно зі співавторами було присуджено Державну премію України в галузі науки і техніки за роботу «Інноваційні нанобіотехнології для ранньої діагностики і хіміотерапії патологічних станів».

В. Філоненко розповів, що Коензим А (CoA) є життєво необхідним для всіх клітин кофактором, який відіграє ключову роль у клітинному метаболізмі, біосинтезі основних клітинних компонентів, регулюванні експресії генів тощо. Нещодавно науковці Інституту молекулярної біології і генетики НАН України разом зі співавторами з'ясували, що CoA може також виконувати функцію антиоксиданта – як у прокаріотичних, так і в еукаріотичних клітинах за умов окислювального стресу, впливаючи при цьому і на активність протеїнів. Ця нетрадиційна функція CoA опосередкована утворенням за його участі нової посттрансляційної модифікації цистеїнових залишків протеїнів, що отримала назву СоАлювання (CoAlation). Далі доповідач висвітлив історію цього відкриття, поточні знання та майбутні напрями дослідження.

«На початку 2000-х років методом двогібридної системи дріжджів науковці Інституту молекулярної біології і генетики НАН України спільно з іноземними колегами виявили та клонували кДНК нового зв'язувального партнера кінази рибосомного протеїну S6 (S6K1), яким виявився невідомий на той час протеїн. Надалі було з'ясовано, що він містить два функціональні домени, які мають фосфопантотеїн-аденилілтрансферазну і дефосфо-СоА-кіназну активності. Отже, автори дослідження ідентифікували біфункціональний ензим, що відповідає за останні два з п'яти етапів біосинтезу СоА в клітині, – СоА-синтазу – та клонували його ген.

Під час подальших досліджень було виявлено низку регуляторних зв'язків СоА-синтази, зокрема з кількома сигнальними протеїнами, серед яких S6K1, фосфатидилінозитол-3-кіназа (PI3K), кінази родини Src, Shp2 тирозинфосфатаза, а також із протеїном EDC4, що входить до складу Р-тілець (Processing Bodies). Завдяки цим дослідженням вдалося з'ясувати, що на додачу до пантотенаткінази (PanK), яка була відома як головний регулятор біосинтезу СоА, СоА-синтаза також функціонує як ензим, що регулює швидкість біосинтезу СоА.

Згодом було встановлено, що утворення СоА-біосинтетичного комплексу активується за умов окислювального стресу, тоді як інсулін і фактори росту гальмують цей процес. Отже, науковці показали кластеризацію ензимів біосинтезу СоА навколо СоА-синтази, що, своєю чергою, асоціюється із зовнішньою мембраною мітохондрій і може сприяти ефективному каталізу біосинтезу СоА шляхом каналізації субстратів і проміжних продуктів за умов стресу.

З моменту відкриття СоА дослідження зосереджувалися переважно на його ролі в катаболічних і анаболічних процесах у клітині. Функцію ж СоА як низькомолекулярного тіолу в антиоксидантному захисті, на зразок глутатіону, не було досліджено. Наявність тіолової групи в хімічній структурі СоА й індукування біосинтезу СоА окисниками спонукали авторів дослідити, чи бере СоА участь також у регулюванні окисно-відновного стану клітини. Для цього було створено анти-СоА моноклональні антитіла і з їхньою допомогою з'ясовано, що СоА використовує свою тіолову групу для утворення дисульфідного зв'язку із залишками цистеїнів протеїнів у клітинах ссавців за умов окислювального стресу. Цей тип нової посттрансляційної модифікації протеїнів дістав назву СоАлювання. Надалі індукцію СоАлювання було виявлено і за умов метаболічного стресу.

Встановлено, що СоАлювання є дуже поширеною модифікацією, яка відбувається у клітинах як ссавців, так і інших організмів, зокрема в бактеріях, дріжджах, амебах і мухах, що зазнають окислювального або метаболічного стресу.

Методом мас-спектрометричного аналізу в бактеріях і клітинах/тканинах ссавців уже ідентифіковано майже 2100 протеїнів, які зазнають СоАлювання за умов окислювального або метаболічного стресів. За допомогою біоінформатичного аналізу з'ясовано, що вони переважно беруть

участь у метаболічних і біосинтетичних процесах та у відповіді клітини на стрес.

Яке ж функціональне значення процесу СоАлювання? Науковці Інституту молекулярної біології і генетики НАН України та їхні співавтори продемонстрували пригнічення ензиматичної активності низки метаболічних і сигнальних протеїнів, які за умов окислювального стресу зазнають СоАлювання за залишками цистеїнів, розташованих у каталітичній кишені, *in vitro*. Серед них – аконітаза, креатинкіназа, піруватдегідрогеназа кіназа 2, гліцеральдегід-3-фосфатдегідрогеназа (GAPDH) і гідроксиметилглутарил-СоА-синтаза, Аврора-кіназа А, протеїн-супресор метастазування NME1, кіназа рибосомного протеїну S6 – S6K1. Для транскрипційного фактора AgrA показано, що його СоАлювання *in vitro* в ДНК-зв'язувальному домені має інгібувальний вплив на зв'язування з ДНК.

Доповідач відзначив, що тривалий оксидативний стрес може призводити до надмірного окиснення залишків цистеїнів до сульфокислот і, як наслідок, інактивації та подальшої деградації протеїнів. На прикладі GAPDH встановлено, що *in vitro* СоАлювання захищає ензим від інактивації пероксидом водню, тим самим вказуючи на антиоксидантні властивості СоА. Для Aurora A кінази було виявлено унікальний спосіб її зв'язування з СоА за присутності окиснювача, що пояснював інгібіторний вплив СоА на її активність. Як з'ясувалося, цей процес відбувається через специфічну взаємодію фрагмента ADP із АТР-зв'язувальною кишенею активного центру кінази, що водночас стабілізується СоАлюванням Cys290 активаційної петлі кінази.

Відомо, що порушення редокс-балансу в клітині супроводжує низку важких патологій людини, зокрема нейродегенеративні захворювання. За даними авторів досліджень, імунореактивність анти-СоА антитіл значно підвищується у зразках мозку за хвороби Альцгеймера та Паркінсона. Для протеїну ж Тау, що входить до складу нейрофібрилярних клубків, показано, що *in vitro* СоАлювання впливає на його здатність до димеризації і, можливо, до агрегації вже у клітині.

Що ж стосується механізму СоАлювання/деСоАлювання, то, за аналогією з S-глутатіонілюванням протеїнів, що досліджується протягом останніх трьох десятиліть, автори вважають, що мають існувати й ензими, відповідальні за регулювання циклу СоАлювання/деСоАлювання, а саме: СоА-трансфераза(и); СоА-редоксин(и); СоА-залежна(і) пероксидаза(и) і СоА дисульфідредуктаза(и). На сьогодні у клітинах бактерій науковці інституту зі співавторами вже ідентифікували два ензими, які каталізують реакцію деСоАлювання, а саме – тіоредоксин подібний протеїн YtpP і тіоредоксин А (TrxA).

Отже, ідентифіковано новий тип посттрансляційної модифікації протеїнів – СоАлювання. Його функція полягає щонайменше у захисті протеїнів від окиснення за умов оксидативного стресу й у регулюванні їхньої активності. Розуміння молекулярних механізмів циклу

СоАлювання/деСоАлювання у прокаріотичних і еукаріотичних клітинах є одним із головних напрямів майбутніх досліджень для можливого терапевтичного застосування знань про СоАлювання. Крім того, важливо з'ясувати, які протеїни можуть бути субстратами СоАлювання та які фактори визначають їхню селективність. Фармакологічне модулювання рівнів СоАлювання може стати новим підходом до лікування захворювань, пов'язаних з оксидативним стресом, таких як нейродегенеративні хвороби або рак».

Із запитаннями до доповідача і в обговоренні доповіді виступили:

– керівник семінару, заступник директора з наукової роботи Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України, завідувач відділу біохімії м'язів цього інституту академік НАН України С. Костерін;

– провідний науковий співробітник цього відділу доктор біологічних наук Ю. Данилович;

– провідний науковий співробітник відділу науково-інформаційних та інноваційних досліджень Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України доктор біологічних наук, професор О. Матишевська;

– завідувач відділу біохімії вітамінів і коензимів цього ж інституту доктор біологічних наук, професор М. Великий;

– завідувачка відділу сигнальних механізмів клітини інституту доктор біологічних наук, професор Л. Дробот;

– завідувач лабораторії імунобіології відділу молекулярної імунології інституту доктор біологічних наук, професор Д. Колибо;

– завідувач відділу хімії та біохімії ферментів доктор біологічних наук А. Тихомиров.

У своєму прикінцевому виступі академік НАН України Сергій Костерін подякував академікові НАН України Валерію Філоненку за змістовну надзвичайно цікаву міждисциплінарну доповідь, в якій поєдналися молекулярна біологія, біохімія та біомедицина. Керівник семінару також висловив упевненість, що це засідання посприє розвитку наукової співпраці колег, які вивчають актуальні проблеми у галузях молекулярної біології, біохімії та фармакології, і побажав доповідачеві та його дослідницькому подальших професійних успіхів (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 21.01*).

***

Фахівці Інституту проблем штучного інтелекту МОН України та НАН України передали для впровадження медичні системи зі штучним інтелектом.

Фахівці Інституту проблем штучного інтелекту МОН України і НАН України (ІПШІ) провели виїзні семінари для навчання лікарів користуванню медичними системами зі штучним інтелектом у санаторії «Квітка Полонини» (Закарпатська область) і «Дніпро-Бескид» (Львівська область).

Генеральному директорові санаторію «Квітка Полонини», заслуженому лікарю України доктору філософії П. Ганинцю та генеральному директорові санаторію «Дніпро-Бескид» доктору медичних наук, професору О. Чебаненку передано для користування чат-бот «Психолог» і чат-бот «Онколог».

Наукоємні чат-боти зі штучним інтелектом «Психолог» й «Онколог» створено фахівцями Інституту проблем штучного інтелекту МОН України і НАН України спільно з науковцями й лікарями Інституту психології імені Г. С. Костюка Національної академії педагогічних наук України та Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи НАПН України.

Чат-бот «Психолог» з «глибоким» навчанням створено для проведення консультацій і лікування військових та пацієнтів з психічними травмами. Першим важливим його завданням є забезпечення доступності психологічної допомоги. У сучасному світі, особливо в умовах війни та надзвичайних ситуацій, велика частина населення не має змоги звернутися за підтримкою до професійних психологів через логістичні труднощі, високу вартість послуг або стигматизацію. «Віртуальний психологічний асистент» допомагає подолати ці бар'єри, працюючи 24/7 і є доступним через інтернет, мобільні додатки та навіть стільниковий зв'язок у разі обмеженого доступу до мережі. Це дає можливість користувачам отримувати допомогу в будь-який час і будь-де.

Особливої уваги заслуговує режим надання допомоги під час війни. Згідно з даними Міністерства охорони здоров'я України, мільйони людей, включаючи військових, ветеранів, дітей, підлітків та людей похилого віку, потребують психологічної підтримки. Чат-бот допомагає у подоланні гострих емоційних реакцій, сприяє відновленню когнітивних функцій та формуванню життєстійкості. Він також підтримує соціально-психологічну реабілітацію, допомагаючи користувачам адаптуватися до нових життєвих умов.

Крім того, чат-бот виконує освітню та профілактичну функції, інформуючи користувачів про методи самопомоги, психічне здоров'я та способи подолання дистресових станів. Зокрема, бот надає інформацію з питань психологічної освіти, особистісного розвитку та психопрофілактики, що дає змогу людям краще розуміти свої потреби та вчасно звертатися за підтримкою. У разі необхідності чат-бот може перенаправити користувача до спеціалізованих центрів або професійних психологів для отримання додаткової допомоги (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 22.01).

Міжнародне співробітництво у галузі освіти і науки

У Торонто (Канада) за участі Генерального консула України у Торонто пана О. Ніколенка, міського бібліотекаря Публічної бібліотеки Торонто В. Боулз і директорки з розвитку послуг та інновацій Публічної

бібліотеки Торонто 13 січня 2025 р. відбулася офіційна церемонія підписання Меморандуму про співпрацю між Національною бібліотекою України ім. В. І. Вернадського та радою Публічної бібліотеки Торонто (Канада).

Ця подія стала важливим кроком у зміцненні трансатлантичного вектору співпраці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та та Публічної бібліотеки Торонто, спрямованого на розвиток дружніх відносин між Україною та Канадою, які ґрунтуються на взаєморозумінні й спільному прагненні до розширення культурних і професійних зв'язків.

Меморандум передбачає розвиток двосторонньої співпраці у сферах бібліотечної справи, інформаційних комунікацій та соціокультурної діяльності, що сприятиме збагаченню культурного діалогу й обміну науковими досягненнями.

Підписання документа відбулося з ініціативи Генерального консула України в Торонто пана О. Ніколенка та за сприяння Міністерства закордонних справ України. Активна участь українських дипломатів у зміцненні бібліотечної співпраці між Україною та Канадою підтверджує прагнення обох країн до зміцнення культурного, наукового й освітнього діалогу. Започаткована співпраця відкриває нові перспективи для професійного зростання, інноваційного розвитку бібліотечної справи й розширення соціокультурного впливу бібліотек обох країн, сприятиме інтеграції культурних цінностей, посиленню міжнародного діалогу та реалізації спільних ініціатив у контексті сучасних глобальних викликів.

Співпраця між Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського та Публічною бібліотекою Торонто є прикладом того, як культурна дипломатія долає кордони, сприяє взаємозбагаченню й розвитку бібліотек як центрів знань, інновацій і міжкультурного діалогу (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 24.01*).

***

Спільна стипендіальна програма уряду Японії та Світового банку для навчання в магістратурі з управління інфраструктурою Національного університету Йокогами.

Відповідно до Угоди між урядом України та урядом Японії про технічне співробітництво та грантову допомогу від 10 червня 2004 р., Постанови КМУ від 10 вересня 2022 р. № 1028 «Про затвердження Положення про організацію професійного навчання державних службовців, керівників державних підприємств, установ, організацій за рахунок міжнародної технічної допомоги та інших форм міжнародного співробітництва» та Меморандуму про співпрацю між Національним агентством України з питань державної служби (далі – НАДС) та Японським агентством міжнародного співробітництва (JICA) від 17 липня 2023 р. НАДС інформує органи державної влади, інші державні органи про можливість професійного навчання за рахунок міжнародної технічної допомоги та інших форм міжнародного співробітництва.

Відповідно до листа Японського агентства міжнародного співробітництва (JICA) від 10 січня 2025 р., Україна належить до переліку країн-кандидатів для участі у спільній стипендіальній програмі Уряду Японії та Світового банку для навчання в магістратурі з управління інфраструктурою Національного університету Йокогами.

Магістерська програма з управління інфраструктурою (IMR) спрямована на підготовку фахівців з країн, що розвиваються, які мають інженерну освіту, та фокусується на таких галузях, як економіка, менеджмент, спеціальна інженерія та право, пов'язаних з розвитком і управлінням інфраструктурою.

До участі запрошуються державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування, інші представники органів публічної влади, науковці та працівники інших установ та організацій, які опікуються питаннями відповідно до тематики програми.

Обов'язковою умовою участі є вільне володіння англійською мовою.

Будь-який заявник, зацікавлений у програмі, може звернутися до офісу програми в YNU за адресою infra@ynu.ac.jp, щоб отримати відповіді на запитання.

Заявку необхідно подати самостійно через онлайн-систему університету (<https://e-apply.jp/e/ynu>) до 20 лютого 2025 р.

Успішний заявник зможе розпочати навчальний рік у жовтні 2025 р.

Стипендіальною програмою передбачена можливість супроводження сім'єю успішного заявника.

Інформація про програму, інструкція щодо подання заявки та їх неофіційний переклад на українську мову розміщено за посиланням.

Необхідно поінформувати НАДС щодо прийнятого рішення до 20 лютого 2025 р. на електронну адресу: rao@center.gov.ua

НАДС у межах повноважень готове надати методично-консультаційну допомогу (контактна особа – Кукуля Анжела, тел.: 278-36-44, моб.: +380950484994) **(Національна академія наук України** (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 17.01).

***

Міжнародна науково-технічна конференція «Сучасні проблеми механіки у конструкціях спеціального призначення» (MPMSPS-2025) (анонс)

У Національному технічному університеті «Дніпровська політехніка» у змішаному форматі (офлайн і онлайн) 26–28 березня 2025 р. відбудеться Міжнародна науково-технічна конференція «Сучасні проблеми механіки у конструкціях спеціального призначення» (MPMSPS-2025). Співорганізатор заходу – Інститут механіки ім. С. П. Тимошенка НАН України.

Мета конференції – обмін науково-технічною інформацією, повідомлення про результати поточних актуальних досліджень, визначення перспективних напрямів фундаментальних досліджень і розв'язання практичних задач у галузях механіки, матеріалознавства та математичного

моделювання складних систем спеціального призначення, обговорення проблем застосування сучасних аналітичних, чисельних та експериментальних методів дослідження, застосування комп'ютерних технологій та машинного навчання у вирішенні сучасних проблем механіки, сприяння співпраці науковців у споріднених галузях науки.

Секції конференції:

1. Теоретичні і прикладні проблеми механіки та міцності конструкцій спеціального призначення.

2. Експериментальні дослідження носійної здатності конструкцій і систем нової техніки.

3. Математичне та комп'ютерне моделювання елементів конструкцій і матеріалів спеціального призначення.

4. Застосування прогресивних та нетрадиційних інформаційних технологій при проектуванні та виробництві складних технічних систем.

5. Актуальні проблеми інженерної освіти. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у електронному навчанні.

Питання до обговорення:

1. Методи розв'язання актуальних задач механіки конструкцій спеціального призначення.

2. Нелінійні задачі механіки і споріднених галузей природничих наук.

3. Експериментальне дослідження фізико-механічних процесів та міцності конструкцій і матеріалів.

4. Створення і дизайн виробів спеціального призначення.

5. Моделювання та застосування інформаційних технологій у проблемах механіки та матеріалознавстві.

6. Сучасні проблеми вищої інженерної освіти.

Програма заходу передбачає пленарні, секційні та стендові доповіді.

Робочі мови: українська й англійська.

Для участі необхідно до 1 березня 2025 р. надіслати заповнену реєстраційну форму й текст доповіді на електронну скриньку: MPMSPS@nmu.one

Участь у заході безкоштовна.

Додаткова інформація за телефонами: +38067-791-3889, +38067 983 3040, +38093-403-7992 (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 17.01).

Наукові видання НАН України

Вийшов друком черговий випуск всеукраїнської газети для науковців та освітян «Світ» [№ 1 (1325) за січень 2025 р.]

У номері:

с. 1 – колонка від колективу газети «Світ» «З новим 2025 роком! Нехай він буде успішним для України!»;

с. 2 – хроніки українського спротиву «Війна. Вистояти і перемогти» (23 листопада – 3 грудня 2024 р.);

с. 3 – інтерв'ю голови Національного фонду досліджень України С. Вільчинського журналістці С. Галаті «Навіть війна не може зупинити наукові дослідження»;

с. 4 – стаття Б. Олексюка та М. Стріхи «Блеф чи невідворотна реальність? Щодо можливості створення Україною власної ядерної зброї»;

с. 5 – інтерв'ю професора Університету Фукушіма (Японія), заступника координатора японсько-українського проєкту Фукушіма – Чорнобиль з дослідження і технічної допомоги Зоні відчуження (2017–2023) М. Железняка журналістові О. Листопаду «Російський шантаж Запорізькою атомною: не перебільшувати небезпеку»;

с. 6 – стаття журналіста Д. Шулікiна «Стратегічні каталізатори, унікальні ефекти у квантових газах і нормативні аспекти поводження з відходами» – про наукові повідомлення молодих учених Національної академії наук України на одному з нещодавніх засідань Президії НАН України;

с. 7 – репортаж О. Листопада з чеських національних парків «Справа життя Петра Гули»;

с. 8 – інтерв'ю членкині команди стартапу “Office Climate Assistant”, начальниці Центру інноваційної діяльності й трансферу технологій Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне) В. Чабан журналістці І. Баланчук «Віртуальний клімат-помічник і планета, яка починається “за дверима”» (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 22.01).

***

Вийшов друком черговий випуск всеукраїнської газети для науковців та освітян «Світ» [№ 2 (1326) за січень 2025 р.]

У номері:

с. 1 – колонка від редакції газети «Світ» «Наукові новації – не будьмо осторонь»;

с. 2 – хроніки українського спротиву «Війна. Вистояти і перемогти» (4–14 грудня 2025 р.);

с. 3 – стаття Л. Остролицької «Наука прокладає дорогу до майбутнього» – про інтерв'ю президента Національної академії наук України академіка НАН України А. Загороднього програмі «Про науку. Компетентно» для ютуб-каналу академії; інформація завідувачки відділу підтримки академічних стартапів кафедри менеджменту інновацій Київського академічного університету кандидатки економічних наук І. Кубаревої «Демо-день у КАУ» – про те, як у КАУ випускники Акселераційної програми Academ.City продемонстрували проєкти стартапів, мета яких – вирішити актуальні завдання збереження здоров'я людей, переробити акумуляторні батареї для

«зеленого переходу», створити «розумні» матеріали для комунальних підприємств тощо;

с. 4–5 – стаття журналіста Д. Шулікiна «Атомна енергетика: підтвердити необхідність і безпечність» – про пленарне засідання VI Міжнародної конференції «Перспективи впровадження інновацій у атомну енергетику»; інформація М. Волинської «АН ВШ України визначилася з планами та пріоритетами»;

с. 6 – стаття Т. Гриньової «Міжнародна лабораторія чи центр військового виробництва? Чим зайнятий об'єднаний інститут ядерних досліджень у “наукограді” Дубна»;

с. 7 – інтерв'ю керівника відділу охорони пам'яток історії, археології та природи Національного заповідника «Хортиця» М. Муленка журналістові О. Листопаду «Хортиця у хвилях війни» – про роботу екологів цього заповідника під час повномасштабної війни;

с. 8 – розповідь О. Листопада про червонокнижні росички та роботу охоронюваної ландшафтної області «Брди» у Чехії «Коли рослини полюватимуть на людей» (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 22.01).

Наука і влада

Усі крапки над і в питанні про забудову Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка НАН України.

Уже декілька днів у медіа та соціальних мережах активно обговорюється інформація про ризики забудови Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка НАН України.

Ще раз розставляємо всі крапки над і, щоб остаточно зупинити недобросовісні спекуляції та маніпуляції навколо цієї теми.

Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка НАН України є провідною науковою установою України, що проводить дослідження в галузі охорони природи, створення бази для збереження генофонду рослин і всього біологічного різноманіття, а також здійснює просвітницьку діяльність з питань екології та використання рослин.

Ботсад є об'єктом природно-заповідного фонду України, об'єктом комплексної охорони і належить до земель природного та історико-культурного призначення, які охороняються як національне надбання держави.

Сьогодні за різноманітністю колекцій живих рослин, масштабами території, рівнем наукових досліджень він посідає одне з провідних місць серед найбільших ботанічних садів Європи. Його унікальний колекційний фонд налічує близько 17 тис. 180 таксонів, що належать до 220 родин та 1 тис. 347 родів.

Офіційно заявляємо: жодного квадратного сантиметра землі Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка нікому не віддав і не віддасть.

Договір, укладений у 2018 р. з ТОВ «КСМ-ДЕВЕЛОПМЕНТ», не передбачав передачі землі під житлову забудову або нову забудову для комерційних структур. Він передбачав лише реконструкцію деяких будівель на території Ботсаду задля поліпшення матеріально-технічної бази та розширення досліджень у галузі збереження біорізноманіття України. Зокрема, на базі лабораторного корпусу № 1 передбачалося створення Національного банку насіння природної флори України і насамперед видів рослин, що внесені до Червоної книги України, та рослин колекцій Ботсаду, які є об'єктами національного надбання.

На сьогодні договір з ТОВ «КСМ-ДЕВЕЛОПМЕНТ» не набув чинності, оскільки не був укладений належним чином, не були визначені його умови, а саме: технічне завдання та конкретні будівлі, які б мали підлягати реконструкції, не виконано навіть перший етап договору з проектування реконструкції об'єктів. А отже, він не виконувався.

Враховуючи ці обставини, 13 січня відбулося засідання Бюро Президії НАН України, за підсумками якого Президія академії рекомендувала Ботсаду достроково розірвати договір з ТОВ «КСМ-ДЕВЕЛОПМЕНТ».

Слід звернути увагу, що засобами масової інформації на підставі висновків та пропозицій Держаудитслужби України за результатами перевірки фінансової діяльності НБС ім. М. М. Гришка, які було оприлюднено ще п'ять місяців тому, несподівано було маніпулятивно широкомасштабно подано неправдиву інформацію, відповідно до якої Ботсад начебто передав під нову забудову для комерційних структур землі природно-заповідного фонду України.

Неприпустимими є і заяви, які пролунали останнім часом щодо передачі Ботсаду до комунальної власності територіальної громади міста Києва.

Адже відомо, що, відповідно до Бюджетного кодексу України, видатки на наукову і науково-технічну діяльність здійснюються з державного бюджету, а не з бюджетів місцевих громад.

У зв'язку з цим НАН України вважає такі дії намаганням перетворити одну з найкращих провідних наукових установ академії на звичайний парк культури та відпочинку для населення, в якому не зможе здійснюватись наукова робота.

Це вже не перший випадок, коли Ботсад піддається атаці з боку місцевих органів влади, які хочуть у такий спосіб відібрати вкрай привабливі землі на Печерських пагорбах Києва. Про це свідчить, зокрема, і той факт, що до сьогодні місцева влада намагається відібрати окремі ділянки Ботсаду шляхом прийняття рішень, незаконність яких доводиться відстоювати в судах – лише в минулому році вдалось повернути одну з ділянок НБС рішенням Верховного Суду України.

За 90 років свого існування Національний ботанічний сад став всесвітньо відомим науковим центром з інтродукції та акліматизації рослин,

збереження, збагачення та охорони біорізноманіття і нині продовжує утримувати провідні позиції у Європі та світі. Про міжнародне визнання свідчить те, що Ботанічний сад є членом Міжнародної асоціації ботанічних садів світу (BGCI) та Міжнародної організації з охорони флори Європи (PLANTA EUROPA). Кількома поколіннями науковців ботанічного саду створено ботаніко-географічні ділянки, колекції та експозиції рослин, окремі з яких є унікальними у світовому масштабі.

Колектив Національного ботанічного саду імені М. М. Гришка навіть у цих вкрай складних умовах воєнного часу продовжує плідно працювати й переконаний, що лише у складі Національної академії наук України ця установа матиме своє майбутнє як національний науковий, природоохоронний та освітній заклад і сприятиме зростанню міжнародного авторитету України як культурної і науково розвинутої європейської держави (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 16.01*).

***

Кабінет Міністрів України вніс зміни до постанов щодо проведення державної атестації наукових установ та закладів вищої освіти та питань Міжвідомчої ради з координації фундаментальних і прикладних досліджень в Україні.

Кабінет Міністрів України вніс зміни до постанов КМУ від 19.07.2017 № 540 «Про затвердження Порядку проведення державної атестації наукових установ та закладів вищої освіти в частині провадження такими закладами наукової (науково-технічної) діяльності» і від 04.07.2018 № 526 «Питання Міжвідомчої ради з координації фундаментальних і прикладних досліджень в Україні».

Упорядковано терміни, що використовуються під час проведення державної атестації. Передбачено введення особливостей проведення державної атестації наукових установ та закладів вищої освіти за науковим напрямом «Безпековий» та введення оцінювання експертом впливу наукової установи/закладу вищої освіти за відповідним науковим напрямом на розвиток науки, суспільства та економіки. Уточнено період, у межах якого можливе доопрацювання поданих науковою установою або закладом вищої освіти інформаційних матеріалів тощо (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 15.01*).